

σφαλνοῦνε τὰ μαγαζιά, κι ἀρχίζουν τὸ πιότ' οἱ πατριῶτες. Ἀπὸ τὸν Παράδεισο τοῦ παπᾶ Χαραλάμπη, ἴσια στοῦ κυρ Διαμαντή τὴν ταβέρνα. Κ' ἔτσι περνάει καὶ ξεχνιέται ἡ ὥρα, ἡ μέρα, ὁ χρόνος κ' ἡ ζωή. Ἔτσι τὸ καταφέρνουνε νὰ μὴ πέφτουνε στὸ γυαλὸ νὰ πνιγῶν ἀπὸ τὴν ντροπὴ κι ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά. Τὰ εἶπαμε θαρρῶ κι ἄλλοτες. Δὲν τὰ ξέρουν τὰ χάλια τους, δὲν τὸ φαντάζονται πῶς γίνεται νὰ ζήσουν κι ἄλλιως. Ἄν ἔρθης μάλιστα παρακάτω, στὸ καφενεδάκι ποὺ μαζεῦονται τὰ μεγαλοσάνιδα, νὰ μὴ γελαστῇς καὶ τοὺς ξεστομίσης λέξη γιὰ τοὺς ἄντρες ποὺ ἀνεμοσκορπίζουν πολὺτιμη δύναμη καὶ παλικαριά σ' ἀμανέδες καὶ σὲ πιστά. Νὰ μὴν τύχη καὶ τοὺς δείξης τί πιδέξια μπορούσανε νὰ παίζουνε μπόμπες στὰ οὐδέλτα τους χέρια. Νὰ μὴν τύχη, γιατί θὰ σὲ δέσουν ἀμέσως. Πρῶτο, ποὺ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ σου πῶς μπορεῖ νὰ βρεθῇ παλικαρι νὰ ψηφάη τὴ χαριτωμένη ζωὴ του! Δεύτερο, ποὺ βάζεις καὶ τοὺς νοικοκυρέους στὰ αἵματα, γυρεῦντάς τους καὶ ζωὴ καὶ παράδες! - Τί τρέλλες εἶναι αὐτὲς, παιδί μου; Πήγαινε κεὶ ποὺ λαχταροῦνε λευτεριά, καὶ καλοπλερώνουνε γιὰ νὰ τὴ χαροῦν. Ἐμεῖς τέτοια ἀλίσθερῆσια δὲν τὰ κατέχουμε. Καὶ πρόσεχε νὰ μὴ σ' ἀκούσουν, καημένε, γιατί ἀφανιστήκαμε. Πήγαινε, πήγαινε στὴν Κρήτη, στὴν Ἀρμενιά, στὴν Ἀραβιά πῆγαινε, ἔπου θές. Ἐμὰς ὅμως ἄφησέ μας νὰ μιλοῦμε γιὰ τὰ μαζούλια μας, γιὰ τὰ Σκολεῖα καὶ τίς Ἐκκλησίες μας, ἄφησέ μας νὰ τὴν τελειώσουμε αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ ποὺ γράφουμε τοῦ Μουφτή, νὰ μᾶς κάμῃ τὴ χάρη νὰ μὴν τὸν γκρεμίσῃ τοῦ Μπάρμπα Θανάση τὸν τοῖχο, ποὺ σκοτεινιάζει τὰ παραθύρια του. Ἀρκετὰ βάσανα ἔχουμε μὲ τὰ καθημερινὰ μας μαλλώματα, μὴ γυρεύῃς νὰ μᾶς ἀνάψῃς καὶ τέτοιες φωτιές. Πήγαινε στὸ καλὸ, καὶ μεῖς δὲν ἀποτρελλαθήκαμε ἀκόμα».

Αὐτὰ θὰ σοῦ ποῦν οἱ προεστοί, καὶ χίλια τέτοια. Καὶ σὰ χαμογελάσουν ἀνάμεσά τους, καὶ μισοκλείσουνε τὸνα μάτι, θὰ ρουφίζουν τὸ ναρκιλέ τους, κ' ὕστερα θὰ ποῦν τοῦ δασκάλου νὰ γράψῃ τὴν ἀναφορὰ γιὰ τὸν τοῖχο τοῦ μπάρμπα Θανάση, κι ὁ δάσκαλος θάρχησῃ νὰ γράψῃ, καὶ σὰ γράψῃ κι ἀπογράψῃ, καὶ βάλουν οἱ προεστοί τίς υπογραφές τους, θάρχισουνε νὰ γλυκοφιλοῦν τὸ ποτήρι, ὥσπου νάβῃ ὁ Ἰμάμης νὰ φωνάξῃ «Γιατοί», καὶ τότε τραβοῦν ἕνας ἕνας κατὰ τὰ σπίτια τους.

Τί νὰ καθίσουμε νὰ τοὺς δοῦμε! Τί θὰ καταλάβῃς, καὶ νὰ τὴν ἀκούσης τὴν μονόχορδὴ τὴν κουδέντα τους! Ἐκεῖνο ποὺ θέμε δὲ θὰ τὸ ποῦν ποτὲς στὴ ζωὴ τους. Θὰ χωρατέψουνε, θὰ φεγαδιάσουν, ἴσως καὶ θὰ μαλλώσουν. Κανένας τους ὅμως, μήτ' ὁ γέρος ὁ ἀρχοντας, μήτ' ὁ ἐπίτροπος δίπλα του, μήτ' ὁ γιατρὸς παραπέρα, μήτ' ὁ πρᾶματευτὴς παρακειθε, ἄχ, μήτε ὁ φωτισμένος ὁ δάσκαλος, δὲ θὰ ξεστομίσουν τὴ λέξη τὴν τρομερὴ ποὺ κρύβει μέσα

τῆς καταστροφῆς καὶ κατακλυσμοῦ γιὰ τὴν ὥρα, εἰρήνην κι ἀνθρωπισμὸ γιὰ κατόπι.

Ἄς τὴν ἀφήσουμε καὶ τὴ ρωμαϊκὴ τὴν Ἀγορά. Τὴν εἶδαμε καὶ τὴ Ρωμισσὴν. Ἀλλοιῶτικη μὴ θαρρῇς πῶς θὰ τὴν βροῦμε στίς μεγάλες τίς χώρες. Τὸ χωριὸ, φίλε μου, εἶναι ἡ μάνα τῆς χώρας. Τὸ νερὸ ἀπὸ δῶ ἀναβρύζει. Γίνεται ρεματάκι, βρίσκει κι ἄλλα ρεματάκια στὸ δρόμο, φουσκώνει, μεγαλώνει, γίνεται ποταμός.

Ὡς τόσο, ἂν καὶ τὴν εἶδαμε τὴ μάνα τοῦ ρωμαϊκοῦ νεροῦ, τῆς μάνας ὅμως τὴ μάνα δὲν τὴν εἶδαμε ἀκόμα. Καὶ σὲ καλλίτερη ὥρα νὰ τὴν δοῦμε δὲ θὰ μπορούσαμε. Ἀρχίζει καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος. Ἀπόλυσε ὁ Σπερνός. Γυρισμένες θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους ὅλες οἱ Ρωμισσοῦλες. Αὐτὲς εἶναι ποὺ θὰ τοὺς ἀποδεχτοῦν ἀπόψε στίς ἀγκαλιές τους. Αὐτὲς εἶναι ποὺ κρατοῦν τὰ κλειδιά τοῦ παινεμένου μας αὐτοῦ θησαυροῦ, ποὺ πάει νὰ σκουριάσῃ μέσα σὲ σιδερόφραχτη κάσσα κρυμμένος. Θησαυρός μας εἶναι πάντα, ὅ,τι κι ἂν ποῦμε. Αἷμα μας εἶναι οἱ πατριῶτες, ὅς εἶναι καὶ νεροουλιασμένο αὐτὸ τὸ αἷμα. Ποιὸς ξέρεῖ ἂν δὲν τὸ ξαναζωντανέψουνε μιὰ μέρα καὶ τὸ δυναμώσουν ἐκεῖνες οἱ μαυρομάτες, οἱ γλυκοπρόσωπες, οἱ μάγισσες οἱ χωριατοπούλες, ποὺ πᾶμε νὰ τίς χαιρετήσουμε τώρα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΜΩΣΑΪΚΑ

ΟΡΑΜΑ

Κάπου τοῦ Ἀπρίλη τοὺς Ἀνθούς

Ὁ γέρος ἀνταμόνε

Καὶ παίρνει πλόκαμους ξανθοὺς

Καὶ τὴν κορφὴν του στεφανώνει...

Κάπου ἡ Γιοῦλα ἡ Ἀνθοφυλὴ

Ποὺ ἐκεῖ βογκοῦσε στὸ κατόφι,

Δαλεῖ χελιδονιοῦ τὴν προσευχὴ

Σὰν ἀπὸ ρόδινο κλωνάρι

Τῆς Ἀνοιξῆς ἡ Ἀνθοφυλὴ...

Καὶ μέσ' ἀπ' τοῦ καρποῦ τὸ ξῶφλι

Κάποια Δροσοῦλα, σὰν τὴ χάρη

Ποὺ ἀφίνει ὁ κάθε ἐκεῖ καρπός,

Σταλάζει κάτου ἀπ' τὸ φεγγάρι

Καὶ γίνεται λαλιὰ ἡ σκοπὸς...

Κι ὁ νέος περήφανα διαβαίνει
Τὴν στράτα τὴν ἀνθοσπαρμένην
Καὶ γύρω του ἄψυχα τὰ μῦρα
Τὸν περιρραίνοντε ὡς στὴ θύρα,
Τὴ θύρα ποὺ ἤδραν σφαλιστὴ
Καὶ τῆς Χαρᾶς ἡ μάταιη Μοῖρα
Καὶ τοῦ Καημοῦ μας ἡ πιστὴ!..

Σπέτσες, 1909.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΕΠΙΛΑΝΑΣΤΑΣΗ

I

Τὸ δικαίωμα ἰσχύος καὶ ἡ ἰσχύς δικαίωμα. Ἴδου μιὰ κοινοτοπία, μιὰ ἀλήθεια ποὺ κανένας δὲ θὰ σκεφτῇ ν' ἀφισθητήσῃ. Καὶ ὅμως εἶναι ἀνάγκη, μάλιστα στὴν Ἑλλάδα, ἡ καθάρωσις αὐτῆς ἀλήθειας ν' ἀκούεται συχνὰ ἀπὸ τοὺς ἀδύνατους καὶ τοὺς ἀπροστάτευτους. Ἀκούοντας ὁ ἀδύνατος συχνὰ, ὅσο τὸ δυνατό συχνότερα, τὴ θεοφάνειαν ἀλήθειαν ὅτι δικαίωμα θὰ πῇ δύναμη καὶ δύναμη θὰ πῇ δικαίωμα, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ τὸ πάρῃ κι αὐτὸς ἀπόφαση νὰ γένῃ μὲ κάθε τρόπο δυνατός. Γιὰ τοῦτο, θὰ πιθυμοῦσα νὰ βάλω στὸ νοῦ τοῦ ἀδύνατου καὶ γι' αὐτὸ περιφρονημένου λαοῦ μας τὴν ξάστερην ἀλήθειαν, ὅτι μονάχα μὲ τὴ δική του δύναμη θ' ἀποκτήσῃ τὰ δικαιώματά του, ἐπὶ τέλους τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα ποὺ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς συνδέει μὲ τὴν ἀνθρώπιναν αξιοπρέπεια. Τὸ λέω ἀπὸ τὰ τώρα, ὅτι δύναμη τοῦ λαοῦ μας ἐθεώρησα πάντοτε καὶ θεωρῶ ἀκόμη σήμερὰ τὸ φωτισμὸ καὶ τὴ διοργάνωσή του, δυὸ πανίσχυρους μοχλοὺς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς προόδου ποὺ λείπουν ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα. Τὸ τί νοῦ μὲ φωτισμὸ καὶ διοργάνωσιν τοῦ λαοῦ μας, μπορεῖ καθένος ξάστερα νὰ δῇ ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ θὰ πῶ, γιατί ἐδῶ δὲ γράφω κανένα πρόγραμμα, ἀλλ' ἀπλούστατα παρατηρῶ καὶ σκέφτομαι.

Οἱ νομοδιδάσκαλοι λένε ὅτι δικαίωμα εἶναι νομιμοποιημένη δύναμη τῆς θέλησιν (1). Καὶ ἂν μὲ τὸν Windscheid ὀρίσουμε τὸ δικαίωμα ὡς ἀμικ-

(1) Jellinek, System der subj. öffentl. Rechte, 1892 S. 42.

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΣΗ

«Πλανιέται ὁ ἄνθρωπος ὅσο προσπαθεῖ»

Γκαίτε

Ὁμολογῶ τὸ λοθὸς ποὺ ἔκαμα νὰ δώσω τοῦ κ. Π. Φλ. τὴν πρώτη ἀπόκριση κ' ἔτσι ἔρχομαι τώρα στὴν ἀνάγκη νὰ πιάσω τίς στήλες τοῦ «Νουμά» μὲ μιὰ δεύτερη, μακρύτερη ἀπὸ τὴν εἶχα ὀρεξῇ κ' ἐγὼ κ' οἱ ἀναγνώστες του. Εἶπα λάθος, γιατί μὲ τὴν πρώτη μου ἀπόκριση ἔστρεξα νὰ παραστρατιστῇ τὸ ζήτημα ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία του. Στὴν ἀρθρογραφικὴ δοκιμὴ μου, ποὺ γέννησε τὴν ἀπορία τοῦ κ. Π. Φλ., γύρεψα νὰ ξηγήσω μὲ γενικὲς γραμμὲς τίς αἰτίες ποὺ ἐνέργησαν ὥστε νὰ κυριαρχήσῃ ἐν πρώτῃ ποιητικὴ παραγωγὴ καὶ τὸ συμβολικὸ παραμύθι. Σ' ἕναν λοιπόν, ποὺ δὲ θὰ συμφωνοῦσε μαζί μου στὴν ἐξήγηση, θὰ ταίριαζε νὰ μοῦ ἀπυδεῖξει ποῦ καὶ πῶς νομίζει πῶς γελιέμαι σ' αὐτὴν καὶ ὅχι νὰ περιορίσει μόνο τὴν ἀπορία τοῦ σ' ἕναν ποιητῇ,

ποὺ ἔλεγα πῶς ἀπ' τὸ ἔργο του βρίσκουν μίμνηση μόνο οἱ ἀντιποιητικὲς του τάσεις. Ἄν εἶταν καθεὶνας, ποὺ θὰ πιάσει νὰ μιλήσῃ γιὰ ἕνα ζήτημα γενικὰ, ν' ἔχει κιόλας τὴν υποχρέωση νὰ δίνει μιὰ ἀνάλυση ὅλου τοῦ ἔργου τῆς καθεμιάς προσωπικότητος ποὺ θὰ λάβει ἀνάγκη νὰ τὴν ἀναφέρει ἐπεισοδιακά, τότε δύσκολα θάποφάσιζε κανένας νὰ πεῖ μιὰ γενικὴ γνώμη. Κι ἂν ὁ κ. Π. Φλ. πρόσεχε καλύτερα στὸ σημείωμά μου ἐκεῖνο, θάβλεπε πῶς σκόπος μου δὲν εἶταν νὰ κρίνω τὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμά, οὔτε νὰ ρίξω—ὥπως κάνουν ἄλλοι—ὅλο τὸ βάρος τοῦ ποιητικοῦ παραστρατισμοῦ τῶν ἡμερῶν μας στὸν ποιητὴ τοῦ «Δωδεκάλογου» τοῦ Γύφτου, μὰ ἴσα ἴσα τὸ ἀντίθετο, νὰ παραστήσω καὶ αὐτὸν θῆμα τῆς γενικῆς καταστάσεως. Στὸ ἀρθρογράφημά μου ἐκεῖνο εἶπα ἀκόμα πῶς ἡ ποίηση τῶν ἰδεῶν δὲν μποροῦσε νὰ φέρῃ στὸν τόπο μας καρποὺς ἀνώτερους ἀπὸ τὸν ἔφερε. Σ' ἐκεῖνον λοιπόν ποὺ θὰ εἶχε ἐναντία γνώμη κ' εἶχε τὴν ὀρεξὴ νάντι-κρούσει τὴ δική μου, ἐπιβάνονταν νὰ ποδοῖε αὐτὸς πῶς ἡ ἐποχὴ μας γέννησε ἕναν ποιητῇ, ποὺ ἀνεβαίνει στίς πιὸ ἀψηλές, στίς ἀνώτερες σφαῖρας τῆς ιδέας, ποὺ ἔχει τὴ βαθιοστόχαστη σκέψη, τὴν πλατὺ καὶ δυνατὴ πνοὴ κτλ. κ' ἔτσι ἀναιρούνταν

κ' ἡ γενικὴ ἰδέα μου κ' ἡ κατηγορία ποὺ ἔκαμα τοῦ ποιητῇ τοῦ «Δωδεκάλογου».

Ἄν δὲ γελιέμαι, αὐτὴ θάταν ἡ τάξη, ποὺ ἔπρεπε νὰκολουθήσῃ ὁ κ. Π. Φλ. Ὅμως μιὰ καὶ δέχτηκα τὴν πρόκλησή του, μιὰ κι ἄγχιζα κάπια ἄλλα ζητήματα ἀπαντώντας σ' αὐτὴν, βρίσκομαι στὴν ἀνάγκη νὰποκριθῶ καὶ στὴ δεύτερη, ἂν κ' εἴν' ἀλήθεια πῶς σκοπάζω σ' ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο, μὴν ἔχοντας αὐτὴ τὴν ὥρα στὰ χέρια μου παρὰ μονάχα τὰλλοῦ στερεὸ ἀπ' τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ Παλαμά κ' ἕναν τόμο ἀπ' τίς κριτικὲς μελέτες του. Μιὰ δοκιμὴ κριτικῆς ἐχτίμησης τοῦ ἔργου ἑνὸς ποιητῇ καὶ κριτικοῦ, καθὼς ὁ Παλαμᾶς, θάπαιτούσε, πρὶν ἀπὸ κάθε μερικὴ ἐξέταση τῶν ἔργων του, μιὰ ἐρευνᾶ γιὰ νὰ βρεθοῦν μαζί μὲ τὸ καθολικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ποιήσεώς του καὶ οἱ διάφοροι σταθμοὶ τοῦ ξετυλιγμοῦ τῆς σκέψης του μέσα στίς τρεῖς δεκαετηρίδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς του κ' ἔτσι νὰ δοθεῖ πιὸ πλέρια καὶ πιὸ δίκαια ἡ φυσιογνωμία κ' ἡ ἀξία τοῦ ποιητῇ καὶ κριτικοῦ. Γιὰ τοῦτο θέλω νὰ τὸ πῶ πρῶτος πῶς ἡ παρακάτω δοκιμὴ μου ἔχει περισσότερο πρόχειρο, καθαρὰ δημοσιογραφικὸ χαραχτήρα, παρὰ ἀξίωση νάναι κριτικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ ποιητῇ καὶ κριτικοῦ Παλαμά καὶ γίνεται μο-

δύναμη της θέλησης που δίνει ή έννομη τάξη»(1), να μη λησμονάμε πού ή θέληση είναι τὸ prius καὶ ή νομιμοποίηση τὸ posterius. Κατὰ τοῦ Jhering παρατηροῦμε μὲ τὸν Windscheid ὅτι στὸν ὅρισμό τοῦ δικαίωματος δὲν ἀνήκει καὶ ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖον τὸ δικαίωμα ὑπάρχει, δηλαδὴ ή προστασία τῶν συμφερόντων τοῦ δικαιούχου(2).

Κάθε δικαίωμα ἀντιπροσωπεύει ἓνα ποσὸ δύναμη, δηλαδὴ, ὅπως εἴπαμε, πραγματοποιημένη θέληση πού κατόπιν ἐνιμιμοποιήθηκε, ἀναγνωρίστηκε δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς περισσότερους γιὰτὶ παρὸς τὰς ἐκτελεστέων. Κ' ἐπειδὴ τὸ δικαίωμα παρασταίνει δύναμη, πρέπει νὰ καὶ εἶναι πάντα ἰσχυρό. Ὅπου ή δύναμη ἐξαρκυντῇ, ἀφανίζεται σύγκαιρα καὶ τὸ δικαίωμα. Δὲ διακρίνω δύναμη πνευματικὴ καὶ ὕλη. Γιατὶ, γενικά, τὰ ὅρια μετὰ τὸ πνεύματος καὶ ὕλης εἶναι δυσκολοδιάκριτα, καὶ ὅταν πρόκειται γιὰ κοινωνίες, ή διάκριση δὲ θὰ εἴχε καμιάν ἔννοια, ἀφοῦ τῇ ζωῇ ἐννομης κοινωνίας μιὰ μόνη δύναμη τὴν κυβερνάει, ή δύναμη τῆς θέλησης(3). Δύναμη τῆς θέλησης εἶναι καὶ τὸ δικαίωμα, καὶ κατὰ τῆς θέλησης τῶν ἄλλων πάντοτε ἀπειθύνεται. Τὸ δικαίωμα σηκώνει πὼς ὅταν ὁ δικαιοῦχος θέλῃ, κάθε ἄλλος χωστᾷ σ' αὐτὸν ὑπακοή(4). Ἄν ἐδῶ ὑμνοῦμε τόσο τὴν ἀνθρώπινη δύναμη, δὲ λησμονάμε ὅμως καὶ τὴς παράδοξες τῆς τύχης ιδιοτροπίες, γιὰτὶ βεβαίως καθε τὸ γινόμενον εἶναι πρὸ τῶν παρὰ τὸν νόμον, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ τυχαίου. Γιὰ τὴν ἐπιστήμη τὸ τυχαῖο, πού πάντα συνεργεῖ μὲ τὴ δύναμη τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴ διπλὴ τοῦ καθενὸς ἀτόμου ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ φυσικὸ καὶ ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ κόσμον(5).

Ἡ ἰδέα λοιπὸν τοῦ δικαίου τρυφίεται μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἰσχύος. Γι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ νοήσω τὸν Jhering ὅταν λέγῃ ὅτι «τὸ δικαίον εἶναι ή πολιτικὴ τῆς ἰσχύος». Τὸ δικαίον εἶναι ή κάθε φράξ νομιμοποιημένη θέληση τῆς ἰσχυροῦς μερίδας τῆς κοινωνίας καὶ πού καθορίζουν οἱ ὕλικοι ὅροι τῆς ζωῆς(6). Καὶ αὐτὴ ή θεμέλιος πέτρα καθε νεώτερου δικαίου, τὸ σύνταγμα, εἶναι στὴν τελευταίαν ἀνά-

λυση, συνθετικὴ ἐκφραση τῶν πραγματικῶν σχέσεων στὴν κοινωνία. Ὅταν οἱ σχέσεις αὐτὲς γραφοῦν στὸ χαρτί, γίνονται καὶ δικαίον, ή παραβίαση τοῦ ὁποῖου τιμωρεῖται(1). Ὁ νόμος, λέγει κάποιος νομικὸς συγγραφέας, βεβαιώνει τὰ δικαιώματά μας, τὰ ρυθμίζει, τὰ καθιερώνει, ἀλλὰ δὲν τὰ δημιουργεῖ. Τὸ δικαίον δὲν εἶναι τέτοιο ἐπειδὴ βρίσκεται γραμμένο στὰ κείμενα, ἀλλὰ τὰ κείμενα ἰσχύουν μόνο καθότι ἐκφράζουν τὸ δικαίον, δηλαδὴ τὴ θέληση τῆς τάξης πού ἀρχεῖ στὴν κοινωνία(2). Μήπως ή δικαστικὴ ἀπόφαση δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ αὐθεντικὴ βεβαίωση μιᾶς νομικῆς κατάστασης πού ὑπάρχει πρὶν ή ἀπόφαση ἐκδοθῇ;

Γιὰ νὰ μὴ πολυλογᾶμε, κάθε δικαίωμα ἔχει τὴν πηγὴν τοῦ στή δύναμη πού ἀποκτήθηκε μὲ τὴν ἐργασία. Ἐξάιρεση κάνει τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα. Ἡ ἐξάιρεση ὅμως αὐτὴ ἔχει τὸ λόγο τῆς, πού εἶναι σοβαρώτατος. Γιατὶ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν δικαιώματα, ἐπομένως καὶ ὑποχρεώσεις, χωρὶς ὑποκείμενο(3). Τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα εἶναι μιὰ καθολικὴ διαδοχὴ ἀναφερομένη σὲ σύμπλεγμα νομικῶν σχέσεων, πού ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἐνὶ καὶ ἀ διαίρετο (jus universum) (4). Καὶ ή προσωπικὴ εὐθύνη πού μὲ τὴν καθολικὴ διαδοχὴ ὁ κληρονόμος ἀναλαμβάνει γιὰ τὴς ὑποχρεώσεις τοῦ κληρονομούμενου εἶναι ἀπαίτηση κοινωνικῆς ἠθικῆς, γιὰτὶ ή ἀσφάλεια τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων ἀπαιτεῖ τὴν ἐξαιρέση τοῦ προσώπου πού πεθαίνοντας ἀφίνει γιὰ πάντα τὸν κόσμον τοῦτο (sustentio personae defuncti). Ἡ κοινωνικὴ συνείδηση δὲ στέργει μαζὶ μὲ τὸ φυσικὸ θάνατον καὶ τῆς δράσης μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐξκένωση.

Μὲ τὴν ἐξάιρεση λοιπὸν τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος, πού εἶναι ὡς εἶδαμε δικαιολογημένη, κατὰ κανόνες, δικαιοῦμαι νὰ ἔχω ὅ,τι μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴ δύναμή μου ἀπόκτησα. Καὶ στὴ δύναμη στηρίζεται τὸ κάθε δικαίωμα. Τὶ δικαιότερο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ

(1) Ferd. Lassalle, «über Verfassungswesen» S. 74.

(2) Accarias, Précis de droit romain, I σελ. XII.

(3) Dernburg, Pand. I § 49 unter 4.—Jhering, Jahrb. f. Dogm. B. 10 S 390.—Ryck-Schuldverh. S. 4.—Τὸ ἐναντίον ὑποστηρίζει ὁ Windscheid (Pand. I § 49 σημ. 3).

(4) Czylharz, Instit. § 123.

τῶν νόμων πού ἐκχλιν ἡ γενικὴ θέληση, δηλαδὴ ή θέληση τῶν περισσοτέρων; (1) Καὶ ὅμως, χωρὶς τὴν ἐνοπλὴν δύναμη, ματαιώνεται ή ἐφαρμογὴ αὐτῇ, ἀφιστηνέται αὐτὸ τὸ κύρος τοῦ νόμου, γιὰτὶ κύρος θὰ πῇ δύναμη, ἐπιβολὴ μὲ τὴν ἰσχύ τοῦ ὅπλου(2).

II

Αὐτὰ λένε οἱ νομοδιδάσκαλοι γιὰ τὸ δικαίωμα. Κ' ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀκούσουμε, γιὰτὶ ὅταν λέμε δικαίωμα, μεταχειρίζομαστε θέλοντας μὴ θέλοντας θεμελιώδη ἔννοια τοῦ κειμένου θετικοῦ δικαίου. Αὐτὸ κάνει, χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, ὁ Cabet (Voyage en Ikarie, τελευτ. κ.φ.), αὐτὸ κάνουν ἄλλοι κοινωνιστὲς πού αὐτὴν τὴ στιγμὴ δὲν ἔχουμε πρόχειρους, καὶ αὐτὸ ἔκκεν ὁ Marat ὅταν ἦδη ἐσυμπέ-ραινεν ὅτι «ή ἰσότη τῶν δικαιωμάτων ὁδηγεῖ στὴν ἰσότη τῶν ἀπολαύσεων, καὶ μόνο στὸ σημεῖο τοῦτο μπορεῖ ν' ἀναπαυθῇ ὁ λογισμός». Κ' ἐπειδὴ τὴν ἔννοια τοῦ δικαίωματος τὴ χρειαζόμαστε, ἔπρεπε νὰ τὴ δανειστοῦμε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην πού τὴν ἐρεῖνυσε.

Ὁ καθένας βλέπει νομίζω πού ὅσα εἴπαμε ὡς τὰ τώρα τὰ εἴπαμε γιὰ νὰ συμπεράνουμε μὲ στερεώτερη μελετημένη πεποίθηση ὅτι τὸ δικαίωμα εἶναι ἰσχύ καὶ ή ἰσχύ δικαίωμα. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια γιὰ τὰ άτομα, γιὰ τὴς τάξεις, γιὰ τὴς κοινωνίες, γιὰ τὰ ἔθνη. Ἐνας σοβαρὸς πολιτικὸς ἀρθρογράφος ἀποκαλοῦσε ἐδῶ καὶ κάμποσον καιρὸ τὴν ὑποτέλεια τῆς Βουλγαρίας «θεωρητικὴ», ἐπειδὴ, λέει, δὲν ἀνταποκρίνεται πιά στὰ γεγονότα(3). Ὁ ἴδιος δημοσιογράφος ἔγραφε λίγον καιρὸ ἀργότερα τὸ ἀκόλουθο σωστὸ συμπέρασμα: «Ἐστὶ λοιπὸν τὸ συμπέρασμα τῆς ἀνατολικῆς κρίσης εἶναι τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ μαροκινὴ κρίση, δηλαδὴ ή ἀπολογία τῆς ἰσχύος. Ἄν τὰ ἐπανειλημμένα τοῦτα μαθήματα δὲ νοηθοῦν, πρέπει ν' ἀπελπιστοῦμε ἀπὸ τὴ διορατικότη τῶν λαῶν. Γιὰ τοὺτους, ἰσχύ καὶ δικαίωμα δὲ διακρίνονται στὴ διεκδίκηση τῆς ἐθνικῆς τους ὑπαρξῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήτῃ κανεὶς ὡς ἔθνος, φυλάγοντας τὴς παράδοτες τοῦ παρελθόντος καὶ τοὺς πόθους τοῦ μέλλοντος, παρὰ ὅσο θεωρεῖται κανεὶς στὸ παρὲν ἄξιον νὰ ἐπιβάνῃ τῶν παραδόσεων καὶ

(1) Rousseau, Contrat social.—Hegel, Philos. des Rechtes, zusatz § 82.—A. Thon, Rechtsnorm u. subj. Recht.

(2) Ὁρώτατα λέει ὁ Pascal, Pensées, section V 298.

(3) Temps τῆς 30ῆς Μαρτίου 1909.

νάχα γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ λίγο πλατύτερα ἐκείνους τοὺς ὑπαινιγμούς, πού ξάφρισαν τὸν κ. Π. Φλ. καὶ ὅχι ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη νάδιναν αὐτὴ τὴ στιγμὴ μιὰ ἀνάλυση ἄξια τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ καὶ ὥς καὶ κάπως ταιριαστότερη μὲ κάποιον ἀτομικὴ μου ἐπιθυμία.

Εἶπα πού εἶναι τὸ πρῶτον ἐμπόδιο, ὅπου σκοντάζει ή θέλησή μου νὰ εὐχρηστῇ καλύτερα τὸν κ. Π. Φλ. Ὅσο καὶ ἂν οἱ τρεῖς τελευταῖοι τόμοι τοῦ Παλαμά μαζὶ μὲ κάποιες γνώμες του καὶ κρίσεις σκορπισμένες στὰ δύο τελευταῖα χρόνια τοῦ «Νοῦμα» —τὰ μόνον πού ἔχω στὴ διάθεσή μου— φέρουν τὴ σφραγίδα τῆς ποιητικῆς καὶ κριτικῆς μπόρεσής του, γιὰ μένα ή μεγάλη σημασία τοῦ Παλαμά γιὰ τὰ γράμματά μας ξεβγαίνει ὅχι μόνο πέρα ἀπ' τὴν ἄξια τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς», τοῦ «Ἀωδεκάλογου» καὶ τῶν «Γραμμάτων», μὰ καὶ πέρα ἀπὸ τὴν καθαρὴ ἄξια ὅλου τοῦ ποιητικοῦ καὶ κριτικοῦ ἔργου. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀωδεκάλογου» τοῦ Γύφτου δὲν εἶναι ὁ μόνος στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων, πού δίχως νάναί οὔτε μεγάλος ποιητὴς οὔτε μεγάλος κριτικός, ὥστόσο ἔσυρε στοὺς ὤμους μιὰ δλᾶκρη ἐποχὴ. Ὁ Σολωμὸς πέρασε ἄγνωστος σχεδὸν στὴ ρωμιόσυνῃ τὸν καιρὸ πού ζούσε, ὅζω ἀπ' τὸ στενὸ

κύκλο τῶν Κορφῶν, ὁ Βιλαωρίτης δὲν ἔκαμε καμιά ἐπίδραση στὴς μέρες του. Ὁ Παλαμάς, ποιητὴς ὅχι τῆς ἰδίας σημασίας μὲ τὸν πρῶτον (μὲ τὸ δεύτερον—δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ ἔργο του γιὰ νὰ συγκρίνω) ἦρθε ἀκριβὲς τὴν ὥρα, πού χρειαζόνταν γιὰ νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ γένῃ ὁ δρομοδείκτης πρὸς κινούρια πνευματικὰ ξανοίγματα, καὶ ἔτσι δὲν ἔγινε μονάχα ὁ ξυπνητὴς καὶ ποδηγέτης νέων ποιητικῶν ἰδρυτικῶν, μὰ καὶ ὁ ἐκτελεστής, καθὼς τὸ λένε, τῆς διαθήκης τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βιλαωρίτη. Ἐκτελεστής βέβαια κατὰ τὸν τρόπο του, γιὰτὶ κάθε προσωπικότητα ἔχει τὸ δικὸν τῆς τρόπου, καθὼς τὸν ἀπαιτεῖ καὶ τὸν προσδιορίζει πάντα ὁ καιρὸς τῆς. Καὶ μὲ τὸ νόημα αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά εἶναι γιὰ τὴν πρόοδο τῶν γραμμάτων μας ἀνώτερον ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τῶν δύο ἄλλων. Ἐδῶ τὸ ξέρω πῶς; Ἐκκοῦσω τὴ διαμαρτύρηση ἀπὸ ἓνα ἄλλο στρατόπεδο, ἀπὸ καὶ νους πού ἐννοοῦν καὶ ἐχτιμοῦν τὴν τέχνη μόνο μὲ τὸ καθαρό νόημα τῆς τέχνης, ὅζω ἀπὸ κάθε σύνδεσμός τῆς μὲ τὴς κοινωνικὲς συνθήκες. Τὴν ἰδίαν διαμαρτύρηση ἀκούσα, ὅταν ἀποκρίθηκα νὰ χαιρετήσω ἓνα δράμα τοῦ Ταγκόπουλου σὺν ἀπαρχῇ καινούριων δραματικῆς ἐποχῆς. Μὰ σ' ἐκείνους ὅλους μοῦ φτάνει νὰ θυμῶμαι μόνο, ἂν θάξερ κανένας σήμερον τὴ

σημασία τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βιλαωρίτη, σὰ δὲν ὑπῆρχε ὁ Παλαμάς νάγωνιστῇ νὰ γυρίσῃ σ' αὐτοὺς τὰ νέκ πνεύματα, ἂν θάχε λευτερωθεῖ ή λυρικὴ μας ποίηση καὶ γενικά τὰ γράμματά μας ἀπὸ τὸν κόψο καὶ θρηνώδη ρωμαντισμὸ τῶν Παράσχων καὶ Παπαρηγόπουλων, ἂν θάχε σηκωθεί ἀπάνω ἀπ' τὰ μικρόχαρα τραγουδιῶματα τῶν ἄλλων σύγχρονων τοῦ Παλαμά, ἂν θάχε βγεῖ ή ποίηση τοῦ Κρυττάλλη, τοῦ Γρυπάρη, τοῦ Βλαχαγιάννη, τοῦ Νιρβάνου, τοῦ Μαλακίση, τοῦ Πορφύρα, ἂν θάχε καὶ τὸ διήγημα ἀκόμα πέρα τὸ φυσικότερον δρόμον, πού πήρε καὶ τὰ χρόνια, ἂν θάχε δεθεῖ ή γνωριμὴ μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Πολυλά, τοῦ Καλοσγούρου, μὲ τὴν ποίηση μὲ τὸ ἐφτανησιώτικο—ἄς τὸ πούμε—πνεῦμα, λείποντας ὁ Παλαμάς. Μὰ θὰ μοῦ πει κανένας: Ἄν δὲν εἶταν ὁ Παλαμάς, θὰ εἶταν ἓνας ἄλλος νὰ τὰ κάμει ὅλ' αὐτὰ, πού δὲν ἔγιναν γιὰτὶ τὰ θέλησε ὁ Παλαμάς, μὰ γιὰτὶ τὰ πατιούσε ή ὁρμὴ τοῦ καιροῦ. Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια καὶ ἔχει εἰπωθεῖ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Ψυχάρη. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἶταν βέβαια ἀνάγκη τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων. Ὡστόσο ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ταξιδίου» εἶταν ἐκεῖνος πού σάρκωσε συνειδητὰ αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, πού πάσκιζε

των πόθων τούτων το σεβασμό. Κανόνια και θωρηκτά είναι τα μόνα νομικά επιχειρήματα που δεν υποφέρουν καμιά κύμανση» (1).

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

ΑΡ. ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΣ

(3) Temps της 3ης Μαρτίου 1909.

ΙΣΚΙΟΣ

Τὸ βράδι, ἀργά, στῆς νύχτας τὰρχινήματα
σ' ἀπάντησα στὰ πέτρινα μονεργία
κι ἀπὸ κοντὰ σου ἔτρεξα νὰ λύσεις μου
τὰ μάγγανα, τὰ ξωτικά τὰ μάγια.

Δὲ μ' ἄκουσες καὶ τράβηξες περήφανη
καὶ μ' ἔσυρες σὰ λάφυρο κοντὰ σου,
σὺν ἴσκιον ἐνὸς σκελεθροῦ μὲ κατάντησες
νὰ κυνηγᾶω πάντα τὴ σκιά σου.

ΡΗΓΑΣ ΠΑΛΑΤΗΣ

ΒΓΗΚΑΝΕ

ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

καὶ πωλοῦνται στὸ Βιβλιοπωλεῖο «'Ε-
στίας» δρ. 4.

ΠΕΡΙΕΧΑΜΕΝΑ :

Σὰ λάμψει ὁ ἥλιος — Μιά κριτική — Ένωσις θὰ
πῇ δύναμη — Τρομοκρατία — Μάθηση καὶ λεφτεριά —
'Ο «Συγγραφεὺς» — 'Επίλογος — 'Εκατὸν πενήντα —
Διαγωνισμός γιὰ τὴ γλώσσα 1904 — 'Η γραμματικὴ
τοῦ Ροντιάνη — Δεφτεριά καὶ μάθηση — Τὸ ἔργο τοῦ
Νεσμιά — 'Ενα γράμμα — Οἱ παράδες — Διαβάζοντας
τὰ Πάτρια Σκευοῦλες — 'Η κλωστήρα — 'Ενα νό-
στιμο ἐπιχείρημα — Ξενισμός — Ταχυδρόμος, ταχυδρο-
μεῖο, πόστα — 'Ενας ἄλλος — Τί λέγεται γλώσσα — 'Α-
νοιχτὸ γράμμα — Τὰ βιβλία μας καὶ τὰ περιοδικὰ μας
— 'Ο 'Αντράς καὶ ἡ γυναίκα — 'Ο κ. Η. Krüger —
Τὸ φεγγάρι — 'Η χημία τοῦ λαοῦ — Μαρία 'Ελένη
— Καλοσύνη καὶ Διάβασμα — Λίγα λόγια — 'Ο Με-
σοασέρης — Τεῖα ντα χιλιάδες φράγκα χρυσά — Πρωτο-
χρονιάτικο — 'Αγάπη — Πέρα πέρα — 'Ο Νουμάς —
Γράμμα στὴ Μυριέλλα.

νὰ τὴν ὁργανώσει μεθοδικὰ καὶ νὰ τὴν ὑψώσει σὲ
πολιτιστικὸ, ζωτικὸ ζήτημα τοῦ γένους. 'Ετσι κι ὁ
Παλαμᾶς στὴν ποίησιν εἶταν ἐκεῖνος ποὺ ἔνωσε
καὶ φανέρωσε πρώτος συνειδητὰ τὴν ὁρμὴ τοῦ και-
ροῦ κ' ἡ ποίησιν κ' ἡ κριτικὴ τοῦ ἔγιναν οἱ ἀπό-
στολοι τῶν καινούριων πνευματικῶν ρευμάτων τῆς
ἐποχῆς. Τὸ ξέρω πάλι πὼς θὰ σηκωθεῖ ἄλλη δια-
μαρτύρησις ἀπ' τὸν ἑναν ἢ τὸν ἄλλον ἀπ' τοὺς
ποιητὲς ποὺ ἀνέφερα παραπάνω. 'Εγὼ δὲ μιμήθηκα
τὸν Παλαμᾶ, θὰ μοῦ πεῖ ἴσως ὁ Α ἢ ὁ Β. Μὰ κ'
ἐγὼ δὲ μιλῶ γιὰ μίμηση. Μιλῶ γιὰ τὴς ὑποκλίσεις
ποὺ ἔδωσε σ' ὅλους ὁ ποιητὴς κι ὁ κριτικὸς Παλα-
μᾶς, τόσο σ' ἐκείνους, ποὺ λ. χ. σὺν ἐμένα στάθη-
καν ἄμεσα ἀπομιμητὲς του, ὅσο καὶ σὲ κείνους, ποὺ
ἡ δυνατότερη ἀτομικότητά τους ἀπόκλεινε βέβαια
τὴ μίμηση, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ κεντρί-
σματος τοῦ νοῦ πρὸς μιὰ σοβαρότερη ἀντίληψη τῆς
ποιήσεως ἀπὸ ἕνα πνεῦμα πρὸς ἄγρυπνο, ὅπως εἶναι
ἀναμφισβήτητα ὁ Παλαμᾶς.

Μὲ λυπεῖ τὸ πὼς ἀπὸ ἑλλειψὶ τῶν πραγματικῶν
στοιχείων, τῶν πνευματικῶν μνημείων τῆς ἐποχῆς
αὐτῆς δὲ μοῦ εἶναι δυνατό νὰ ἐκταθῶ πλατύτερα,
δείχνοντας καθαρότερα στὰ καθέκαστά τους αὐτὰ
ποὺ λέω μόνο με γενικὲς γραμμὲς. Μιά κριτικὴ

Ο ΝΟΥΜΑΣ, ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη δρ. 10

Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸν φρ. χρ. 12 1/2

Γιὰ τὴς ἐπαρχίας δεχόμεστε καὶ τριμηνες (3 δρ. τὴν τρι-
μηνία) συνδρομῆς.

Κανένας δὲ γράφεται συνδρομητὴς ἂν δὲ στείλει μπροστὰ
τὴ συνδρομὴ του.

20 λεπτὰ τὸ φύλλο λεπτὰ 20

Τὰ περασμένα φύλλα τοῦ Νουμά πωλοῦνται
στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμὴ.

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κίσκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια
'Εθν. Τράπεζα Ὑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιό-
δρομου ('Ακαδημία), Βουλὴ, Σταθμὸς ὑπόγειου Σιδη-
ροδρόμου Ὁμόνοια, στὸ κίσκιον Γιαννοπούλου (Χαυ-
τεῖα), στὰ βιβλιοπωλεῖα 'Εστίας Γ. Κολάρου καὶ
Σακέτου (ἀντίκρυ στὴ Βουλὴ).

Στὴν Κέρκυρα, Πάτρα καὶ Βόλο, στὰ Πραχτο-
ρεῖα τῶν Ἐφημερίδων, στὸν Πύργο στὸ βιβλιοπω-
λεῖο τοῦ κ. Κ. Βαρουξή.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Νεοαντρισιμός — «Τόπο στοὺς τίμιους καὶ ἰκα-
νοὺς» — «Ἡ χαρὰ τοῦ λύκου» — «Φοιτητικὴ
Συντροφία».

ΕΝΑΣ ἀνώτερος δημόσιος υπάλληλος, ἕνας νο-
μάρχης, παύτηκε. Σπουδαῖο τὸ πρᾶμα δὲν εἶναι.
'Οταν ὅμως αὐτὸς ὁ νομάρχης λέγεται Χρῖστος Πα-
λαμᾶς μπορεῖ κανεὶς νὰ σταματήσει λίγο καὶ νὰ λ-
λάξει δυὸ τρεῖς γλυκοκουθέντες μὲ τὴν κυρ' Ἀνόρ-
θωσιν.

Τὸν κ. Χρ. Παλαμᾶ τὸν συνεπῆρε, λένε, τὸ
ρέμα τοῦ νεοαντρισιμοῦ. Κάτου τὰ σαράβαλα καὶ
τόπο στοὺς νέους. Πολὺ σωστὸ αὐτό, μὰ μοναχὰ
ἅμα γίνεται λογικὴ χρῆσις κι ὅχι ἀσυνλόγησις κατὰ-
χρησις. Γιατί, νὰ μὴν τὸ κρύβουμε, ὑπάρχουν καὶ
σαραβαλισμένα νιάτα, καθὼς ὑπάρχουν καὶ σα-
ραβαλισμένοι χαρακτήρες μέσα σὲ λεβέντικα κορμιά.
'Ο σκολαστικισμὸς λ. χ. δὲν πιστεύουμε νὰρθε μὲ
τὰ γεράματα στὸν κ. Μιστριώτη ὁ κ. Τιμ. Ἀμπε-
λᾶς καὶ εἴκοσι χρονῶν σὺν εἶτανε δὲν ἔγραφε κα-
λύτερα δράματα ἀπὸ κείνα ποὺ γράφει σήμερα,
ἀφοῦ πέρασε τὰ ἐξήντα· κι ὁ κ. Φιλάρετος ἀπὸ νιδὸς
φαβλατάριζε ριζασπαστικὲς ἀερολογίες.

Ὡστόσο, ἀφίνοντας καταμέρος τὰ γενικά, μπο-
ροῦμε νὰ βεβαιώσουμε τὴν κυρ' Ἀνόρθωσιν πὼς ἂ
στίψει δέκα ἀπὸ τοὺς νέους νομάρχες τῆς δὲν μπο-

ἐχτίμησιν τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ, θὰπρεπε νᾶναι
συνδεμένη μὲ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ἔργου τῶν κυριό-
τερων ποιητῶν καὶ συγγραφέων γύρω του, θὰ σήμαινε
δηλ. τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων μας στίς τελευ-
ταῖες τρεῖς δεκαετηρίδες καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ θάταν
τὸ κέντρο τῆς ἐχτίμησιν τῆς πνευματικῆς ἀξίας
ὅλης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὴν ἐποχὴ αὐτὴ. Γιὰ νὰ
νοήσῃ κανεὶς τὴ σημασίαν τοῦ Παλαμᾶ σὺν ζυ-
γνότη καὶ πρόμαχον μιᾶς καινούριας πνευματικῆς
ἐποχῆς, ὅταν δὲν τὴν ἔχῃς μαζί του, πρέπει νὰ
τρέξῃς πέρα κ' ἔξω ἀπ' τὰ βιβλία του, στοὺς πα-
λιότερους πολέμικους ἀγῶνες μὲ τὴ σκουριά τῆς σχο-
λαστικῆς μωροσοφίας ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, μὲ τὴ
στενοκεφαλιά καὶ τὸ ἄτολμο τῶν συνουμένων του
ἀπὸ τὴν ἄλλην, τόσο σ' αἰσθητικὰ ζήτήματα ὅσο
καὶ στὴ γλώσσα. Ἡ σημασία του στὸ γλωσσικὸ ἀ-
γῶνα εἶναι γνωστὴ στοὺς ἀναγνώστες τοῦ φύλλου
αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ χάσω λόγια. Ἐνα
μοναχὰ λόγο θαυμασμοῦ γιὰ τὸν ἡρώισμόν τοῦ ποιητῆ
τοῦ «Προφητικοῦ» δὲ θὰ μπορέσω νὰ σωπάσω. Τόσο
περισσότερο ὅσο εἶναι ΜΟΝΑΔΙΚΟ ἀνάμεσά μας τὸ
παράδειγμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ αὐτοῦ, ποὺ ὅσο ἀγριέβει
ὁ πόλεμος τριγύρω του, τόσο κι ὁ ἡρωϊσμὸς θεριέβει.
Καὶ τοῦτο εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰνώτερα θετικὰ στοιχεῖα

ρεῖ νὰ κάμει μισὸ Παλαμᾶ, γιατί λιγοστοὶ θάνα-
κεῖνοι οἱ δημόσιοι υπάλληλοι, νέοι καὶ παλαιοί, ποὺ
θάχουν τὴ μόρφωσίν του, τὴν πείρα του καὶ τὴν
ικανότητά του.

★

Ἡ ΑΝΟΡΘΩΣΙΝ εἶνα σπουδαιότατο πρᾶμα ἔπρεπε νὰ
καλοχωνέψῃ κι αὐτὸ νᾶχει γιὰ μέτρο στὴν κάθε τῆς ἐνέρ-
γεια. Πὼς δηλ. γιὰ τὴν δημόσια ὑπερσία δὲν ὑπάρχουν
νέοι καὶ γέροι, παρὰ μόνο ἱκανοὶ κι ἀνίκανοι, φιλότιμοι κι
ἀφιλότιμοι, δουλευτάδες καὶ τεμπέληδες, τίμιοι καὶ κλέ-
φτες. Κρατώντας ἕνα τέτιο δίκαιο καὶ λογικὸ μέτρο στὰ
χέρια τῆς δὲ θὰ καρτεροῦσε νὰσπρίσουν τὰ μαλλιά τοῦ
δεῖνα ἱκανοῦ νέου γιὰ νὰν τὸν βάλῃ στὴ δεῖνα θέση, οὔτε
πάλι θὰδραζε ἀπὸ τὴν τὰδε θέση ἕναν ἱκανότατο ἀσπρο-
μάλλη γιὰ νὰ διορίσῃ τὸν πρῶτον κηφήνα ποὺ θὰπαν-
τοῦσε, μόνο καὶ μόνο γιατί ὁ κηφήνας αὐτὸς θὰ λεγότανε,
κι ἂς μὴν εἶτανε, νέος.

'Οταν ἀκοῦμε, καὶ τὸ συχνάκομε δὲ τώρα τελευταῖα,
τὸ περίφημο «τόπο στοὺς νέους!», πάντα φοβόμεστε μήπως
κεῖνοι ποὺ τὸ ξεφωνίζουν ἀσυνλόγηστα (μόνο καὶ μόνο γιὰ
νὰ δεῖσουν πὼς κάτι καινούριο λένε), δὲ λογαριάζουν καθό-
λου τὰ νιάτα, τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, παρὰ μοναχὰ τοῦ
κορμιοῦ τὰ νιάτα ποὺ πολλὰς φορὲς, ὅχι πάντα, στολίζουν
καὶ τὰ λεγόμενα γεροντόπαιδα.

'Αν τὴ χώρα μας τὴν ἔφερε στὰ σημερινὰ χάλια ἡ πε-
ρίφημη φαυλοκρατία, τότε μὲ τὸ «τόπο στοὺς νέους!»
πρέπει νὰ ἐννοοῦμε «τόπο στοὺς τίμιους καὶ στοὺς ἰκα-
νοὺς».

'Ετσι μοναχὰ κάτι θὰ κάνουμε κ' ἔτσι μοναχὰ θὰ
μπορέσουμε νὰ πάμε μπροστὰ.

★

Ὁ ΛΥΚΟΣ στὴν ἀνεμοζάλη χαιρεταί. Μιὰ τέτια ἀνε-
μοζάλη πίτυχε καὶ ἡ Κυβέρνησις Μαυρομιχάλη, ὅταν τὰ
νομοσχέδια μὲ τὴν ντουζίνα ψηφίζόντουσαν κάτω ἀπὸ τὸ
ξεγυμνωμένο σπαθί τοῦ «Στρ. Συνδέσμου» καὶ πέρασε τὴ
σύμβασις μὲ τὴν Ρουμανικὴν ἀτμοπολιτικὴν ἑταιρίαν. Ἡ Κυβέρ-
νησις Μαυρομιχάλη κατακουρελιάστηκε τὴ Δευτέρα στὴ
Βουλὴ γι' αὐτὴ τὴ σύμβασις, μὰ δικὸ τῆς τὸ φταῖσιμον δὲν
εἶναι. Τὸ φταῖσιμό τῆς αὐτὸ, καὶ κάθε ἄλλο φταῖσιμό τῆς,
βαραίνει καὶ θὰ βαραίνει πάντα κείνους ποὺ εἶχαν τὴν ἐξυ-
πνάδα, κόνοντας μισὴ ἐπανάστασις, νὰ χειροτονήσουν
μιὰ κοματικὴν Κυβέρνησιν γιὰ νὰ σώσῃ τὸν τόπο — κι ἂς συ-
χωράμε τὸν κ. Βενιζέλο ποὺ δὲν τὴν ἄφισε λίγο καιρὸ
ἀκόμα γιὰ νὰ τὸν ἀποθουλιάξῃ.

★

Ἡ «ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ», καθὼς τιτλοφορή-
θηκε πολὺ ὁμορφα καὶ πολὺ χαρακτηριστικὰ ὁ Φοιτητικὸς
δημοτικιστικὸς σύλλογος, παρουσιάζεται σήμερὰ ἐπίσημα,
νὰ ποῦμε, στὸ δημόσιο μὲ τὸ καταστατικὸν τῆς. Καὶ μόνο
τὸ θεμέλιωμα τῆς «Φοιτητικῆς συντροφίαν» σημειώνει ἕνα
σημαντικὸ σταθμὸ στὸ Γλωσσικὸ ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ μὲ ξε-
χωριστὴ συγκίνησις καὶ χαρὰ τὴ χαιρετάμε.

'Ο «Νουμάς» παραχώρησε ἀπὸ κάθε φύλλο του μιὰ ἢ

καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ
ποιητῆ Παλαμᾶ, γιατί, ἐγὼ κάνε, δὲν μπορῶ νὰ
νιώσω ποιητὴ ἄξιο τοῦ ὀνόματος, δίχως συνάμα δύ-
ναμιν ψυχῆς καὶ χαρακτῆρα. Καὶ θὰ ἤθελα νὰ μπο-
ροῦσα νὰ κλείσω ἐδῶ, ἂν ὁ κ. Π. Φλ. δὲ μὲ βιάζε
νὰ τοῦ δώσω πλατύτερες ἐξηγήσεις.

Εἶναι μιὰ κοινοτοπία, ποὺ τὴν εἶπαν συχνὰ γιὰ
πολλὰς προσωπικότητες ἀνώτερες ἀκόμα κι ἀπὸ τὸν
ποιητὴ τοῦ «Δωδεκάλογου», πὼς δηλαδή τὰ ἴδια
προτερήματά τους γίνονται μὲ τὸ παρατέντωμα ἐ-
λαττώματα. Τὰ προτερήματα τοῦ ποιητῆ τοῦ
«Δωδεκάλογου», ποὺ τοῦ δίνουν τὴν πρώτην θέσιν
ἀνάμεσα στοὺς ὁμοτέχνους του, εἶναι ἡ ἀνώτερη
ποιητικὴ δύναμις, ἡ μεγαλύτερη ὁρμὴ τῆς φαντα-
σίας, ἡ τάσις τοῦ νοῦ τοῦ πρὸς τὸ ἀπλωμα, πρὸς τὸ
πλατύτερον ποιητικὸν πτερούγισμα, ἡ θέλησις τοῦ νὰ
γυρέβῃ πάντα τὸ καινούριο, τὸ ξανάνιωμα καὶ τὸ
ξαναγέννημα μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας. Ἡ ἀνησυχία
αὐτὴ τοῦ νοῦ, τὸ τεντωμένον μάτι πρὸς πάσα κί-
νησις τριγύρω του εἶναι ἐκεῖνος ποὺ χαρακτηρίζε
κάθε ποιητὴ, ποὺ σηκώνεται παραπάνω ἀπὸ τὸ
μέτριο. Κι ὁ Παλαμᾶς, μὲ ὅλο τὸ περισσότερο βάρος
τῶν χρόνων του, καταντάει ὁ λιγότερος συντηρητι-
κὸς στὸν τόπο μας σχεδὸν ἀπ' ὅλους τοὺς πρὸ νιό-

δυὸ σελίδες (ὅσες θὰ χρειάζονται κάθε φορά) ποὺ θὰ χρησιμεύουνε γιὰ ἐπίσημο δελτίο τῆς «Φοιτητικῆς συντροφιάς» καὶ θὰ δημοσιεύεται σ' αὐτὲς κάθε πράξη τῆς καὶ κάθε ἀπόφασή τῆς. Ὅταν ἔχουν αὐτὲς οἱ σελίδες πανωγραμμένο τὸν τίτλο «Δελτίο τῆς φοιτητικῆς συντροφιάς» δὲ θάχει ὁ «Νορμᾶς» καμιά εὐτύχη γιὰ ὅ,τι θὰ δημοσιεύεται.

Ὁ «Νορμᾶς» χάρισε στὴ «Φοιτητικὴ συντροφία» γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς 48 βιβλία, ἓνα δηλ. ἀντίτυπο ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία ποὺ πουλιῶνται στὰ γραφεῖα του, καθὼς κι ὅλους τοὺς τόμους του, ἀπὸ τὸ Β' ἵσαμε τὸν Ζ'. Ἐλπίζουμε πὺς καὶ οἱ ἄλλοι δικοὶ μας θὰν τῆς στείλουν τὰ βιβλία τους, συσταίνοντάς τα στὸν κ. Φ.λ. Στ. Δραγούμη—λεωφόρο Ἀμαλίας, Ἀθήνα.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ

LE CHEMINEAU

— Ἀχ! παιδί μου νὰ μοῦ ζήσεις· ἂμ τί θὰ μὲ φιλέψεις; ἀφέντα μου, ποῦσαι σὰν τὸ καῦμάκι, σὰν τὴ φράπα, σὰν τὴν ἀρνάδα...

— Σκέσε, παλιόγρια, ἀηδιάζω πού σ' ἀκούω.

— Ἀμ τότες σὰν ἂ δ ι ἄ ζ ε ις τί γελᾷς;

— Ἐλεγε ἀλήθεια· γελοῦσα μὲ τὴν καρδιά μου, γιὰ τὰ λόγια τῆς, τὸ φέρεσμά τῆς, τὸ χάλι τῆς.

— Ἀμ λοιπὸν δὲ θὰ μὲ φιλέψεις;

— Νά, τῆς εἶπα· πάρε ὅλα τὰ ρόδια τῆς ροδιάς, τὰ κιδώνια ποῦναι χαμηλά, τὰ σταφύλια ποῦ σώνεις, τὰ μῆλα· γέμισε ὅ,τι ἔχεις καὶ πάρε ὅ,τι μπορεῖς.

— Ἀμ δὲν κάνει νᾶρθω κι αὔριο;

— Παλιολαδικό, τῆς φώναξα· ὄχι, ὅ,τι πάρεις σήμερα, τώρα.

Θέ μου φύλαγε.

Ξεζώστηκε τὴ φούστα τῆς ξεκαρδισμένη ἀπ' τὴ χαρά· ἀπὸ κάτω φόραγε μοναχὰ ἓνα μακρὸ χωριάτικο πουνκάμισο καταπάστεικο· τὰ πόδια τῆς βγαίνανε γυμνά, γέρικα, ζωαμένα, μελανὰ, σχισμένα ἀπ' τὶς βατονκιές, βρωμάρικα.

Πῶς γελοῦσα!

Ἀπλωσε τὴ φούστα τῆς· ἔκοψε τὰ μεγαλείτερα κιδώνια, ὡς δεκαπέντε, τὰ καλλίτερα σταφύλια καὶ τᾶβαλε χῶρια· τίναξε μ' ἓνα καλάμι τὰ χονδρότερα μῆλα· ἔφτασε ἡ σειρά τῶν ροδιῶν.

— Ἀχοῦ, μάννα μου, κι οὔτε τὸ νοκαλάκι σου ἂς μὴ ζῇ, ἀχοῦ ρ ὀ δ α!

Κατέβασε τρεῖς τέσσερα, δέκα, μεγάλα, κατακόκκινα, χονδρὰ σὰν τὸ κεφάλι τῆς.

— Γιὰ τήρα κεῖ μέσα, κυρά, τήρα, Παναῖα σῶσε, ἔνα.

— Ναί, μὰ δὲν τὸ φτάνεις· ἔπειτα τί θὰ γείνουν ὅλα αὐτά· εἶπαμε, ὅ,τι πάρεις σήμερα...

Μοῦριξε μιὰ κακιά ματιά.

— Στά, κυροῦλα μου, καὶ θὰ δεῖς... μοναχὰ ἐκείνο κεῖ μέσα...τὸ ἄτιμο.

Μιὰ καὶ δυὸ τὴν βλέπω νὰ προσπαθεῖ νὰ σκαρφλώσει στὴ ροδιά, τὴν γιομάτη ἀγκάθια φαρμακερὰ καὶ μυτερά.

— Μή, Σπύραινα, μή· δὲ θέλω! τῆς φώναξα.

— Ἐννοια σου, κοκκῶνα μιν, θὰ τὸ φάω, δὲ θὰ μὲ φάει.

Κομματιάστηκε τὰ μαλλιά τῆς τὰ λερὰ ἀνεμίζανε σὰν τῆς στρίγγλας τοῦ πασαμυθιοῦ· τὰ μικροῦλκα καὶ πονεμένα ματόκια τῆς, τὰ θαμπὰ καὶ τοιμπλιάρικα στρογγυλέφανε, μεγαλώσανε· τὸ ἓνα καὶ μοναχὸ δόντι τῆς βγήκε καὶ δάγκωνε τὸ χεῖλος τῆς, τὰ μαρμαμένα καὶ ἄρρωστα μαγουλάκια τῆς πῆραν ὥρατο ρόδινο χεῶμα· εἶχε σκαρφλώσει μὲ καταματωμένα πόδια, μὰ τὸ ρόδι ἦταν ἀκόμη μακρυνά· πῶς προσπαθοῦσε, πῶς τεντώνονταν!

— Ἀχ! κυρά μου, βοήθα με· νὰ γιὰ δόσε μου εὐτοῦνο εὐτοῦ τὸ καλάμι...

Τί νὰ κάμω; μῆτε τὸ διάολο νὰ δεῖς, μῆτε τὸ σταυρό σου νὰ κάμεις.

— Ἐ το τὸ κ... Μὰ τήρα ρόδι μιὰ βολά!

Καὶ πρὶν ἀκόμη κατεβεῖ ἀπ' τὸ δέντρο:

— Πάρε το, εἶναι γιὰ λόγον σου, τήρα πῶς σοῦ μοιάζει!

Κακομοῖρα Σπύραινα!

Κατακουρελιάστηκε γιὰ νὰ μοῦ προσφέρει τὸ ρόδι τῆς ροδιάς μου, σὰν νὰ ἤξερε πῶς θὰ μοῦκαμε ἡ προσφορά τῆς τὸ εὐχαριστῶ τῆς καλλίτερη ἐντύπωση ἀπὸ κάθε ἄλλο δῶρο.

Νά τὴν ὁρθὴ τὴ γριά· μὰ ἔλεσινῇ.

Κάθησε χάμω λαχανιασμένη, τρέμουλιάρα· ξανάσανε ἀργὰ-ἀργά.

— Καὶ τώρα δρόμο· μόνο νὰ μὲ βοηθήσεις λιγούλακι.

Ξεζώστηκε ἓνα κομμάτι σχοινί.

Δίπλωσε καλὰ καὶ μὲ τὴ σειρά των τὰ διάφορα φρούτα καὶ ἄφησε ὅξω τὰ σταφύλια.

Τὰ κύταξε μὲ καῦμό.

— Στὸ μισοφόρι σου, τῆς εἶπα, βάλε τα.

— Κι ἀπὲ; μοῦ ἀπάντησε· μηδὰ φορῶ βρακί;

— Ἀντε στὸ διάολο, Σπύραινα, τῆς εἶπα γελώντας.

Σκέφθηκε λιγάκι.

Ἐβγαλε τὸ μανδύλι τῆς τὸ μεγάλο ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς καὶ δίπλωσε τὰ σταφύλια μὲ προσοχή.

Ἐπειτα κάθησε χάμω, μὲ τὰ πόδια στ' οὐλάκι μέσα.

— Τώρα, κυροῦλα μου, βοήθα με· ἀνασήκωσε τὸ φόρτωμα, νὰ τραβήξω γιὰ μπρὸς τὰ σχοινιά.

Ἐσκυψε, κοκκίνισα, προσπάθησα. Ἐτρεχε ὁ ἰδρὸς στὸ λαιμό μου καὶ μ' ἔκαιαν οἱ φούχτες μου· ἔβαλα τὰ γόνατα στὴν προσπάθεια, μάζεψα μέσ' στὰ πόδια μου τὰ φουστάνια μου καὶ ἔβαλα ὅλα μου τὰ δυνατά...

— Δὲν μπορῶ, θεῖα Σπύραινα, τῆς εἶπα μὲ ντροπὴ μου· δὲν ἔχω ἀρκετὴ δύναμη, νά... δὲν μπορῶ· καὶ δὸς του προσπαθοῦσα ν' ἀνασηκώσω τὸ φορτίο.

Μοῦριξε μιὰ ματιά ποὺ φοβήθηκα.

— Κεῖμα στα... (Καλλίτερα νὰ μὴ τὸ γράψω).

Καλοκάθισε, πῆγε πρὸς κοντὰ στὸ φόρτωμα, ἔγειρε τὶς πλάτες τῆς πίσω καὶ ζαλώθηκε τὸ βάρος· τράβηξε τὰ σχοινιά μὲ δύναμη γύρω στὰ γέρικα καὶ κοκαλιάρικα λαιμά τῆς. Οἱ φλέβες τῆς πεταχτήκανε γιομάτες αἷμα, ἔτοιμες σὰν γιὰ νὰ σπάσουν.

Τρόμαξα.

— Στάσου, θεῖα Σπύραινα, νὰ φωνάξω τὸν παραστάτη...

— Τὸν Γιούδα; Κάτο' αὐτοῦ! μὲ διέταξε.

Ἦταν καλὰ δεμένο τὸ φορτίο ἐπάνω τῆς τώρα· ἔγειρε πρὸς τὰ ἔμπρος.

Ξαναφουντώσανε οἱ φλέβες τῆς· μιὰ, δυό, τρεῖς... ὁρθὴ ἡ στρίγγλα.

— Δὸς μου τώρα τὰ σταφύλια καὶ τὸ ραβδί μου.

Ἐσκυψε καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια λαχανιασμένη τῆς ἔδωσα τὸ γεμάτο μανδύλι.

— Γεῖα σου, κυραδοπούλα μου· νὰ μοῦ ζήσεις.

Τροβοῦσε ἡ γριά στὰ δύο γεμμένα σιγὰ-σιγὰ καὶ οἴγουρα.

— Θεῖα, τῆς φώναξα, πόσω χρονῶν εἶσαι νὰ μὴ βασκαθεῖς;

— Ἐβδομήντα ἐννιά, παιδάκι μου, νὰ τὰ κά νεις καὶ νὰ τὰ ξεπεράσεις.

Σταυροκοπήθηκα.

Σὰν ἔβγαψε ἀπ' τὴν πόρτα, μπόρεσε τ' ἀχόρταγο τὸ μάτι τῆς καὶ ἔπεσε σὲ μιὰν ἐλιά γεμάτη ἐλιές χονδρές.

— Γιά, γιά, ἐλιές! ἄχ, τί μοῦκαμες, μοῦπε.

τερούς του, ὁ πρὸς πρόθυμος νὰ νιώσει καὶ νὰ δρᾷ κάθε λαχτάρα κι ἀναφτέρωμα τῆς ζωῆς ὁλόγουρά του. Οἱ φυσικὲς αὐτὲς του δυνάμεις τὸν ἔκαμαν νὰ γίνηι ὁ κινητὴς κι ὁ ὁδηγὸς τῆς ἐποχῆς του. Ὅμως, ὅπως στὴν ποίησή του ἡ ἔλλειψη μιᾶς ἀνώτερης, ἰσχυρότερης, δημιουργικῆς δυνάμεις δὲν μπορεῖ νὰ ντισταπικρθεῖ πάντα στὴ γενναία θέλησή του καὶ τὸ ὑστέρημα του σὲ κάπιο μεγαλύτερο αὐτοκριτήριο καὶ πειθάρχημα δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ κρατήσῃ τὸ πῦρμα τῆς φαντασίας, ἐστὶ καὶ στὴν κριτικὴ του μιὰ κάπια ἀνεπάρκεια τῆς σκέψης του σὲ περσότερο βάθος κι αὐτονομία τὸν παρασέρνει συχνὰ στὸ ἀγκαλιάζει ἀξέταστα ἰδέες καὶ πράγματα ποὺ φαντάζουν καὶ θορυβοῦν περσότερο παρότι ἀξίζουν. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Δωδεκάλογου» ἀκόμα μοῦ φαίνεται πῶς δὲν μπορεῖ νὰ ρθεῖ σὲ πρὸς πολὺ ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅσο θὰ τοῦ χρειάζονταν γιὰ τὴν ὁρμή του καὶ τὴ θέλησή του. Σὰ νὰ εἶναι ἄξιος νὰ τὰ βλέπει πρὸς μετὰ τὸ πρῶμα τοῦ σκῆματος ποὺ παίρνουν στὰ βιβλία. Καρφώνεται σ' αὐτὰ περσότερο ἀπὸ τὴν χρειάζεται καὶ ἀκόμα, ἂν δὲ γελιέται, μοῦ φαίνεται πῶς δὲν μπορεῖ νὰ πλάσει ἀπ' ὅλ' αὐτὰ μιὰ βάση οὐσιαστικότερη κι ἀτομικότερη γιὰ ὁδηγὸ ἀσφαλέ.

στερο τοῦ στοχασμοῦ του. Ἀπ' αὐτὸ πηγάζει τὸ κάπως ἄπιαστο καὶ κομματιαστὸ συχνὰ τῆς ἰδέας του, σ' αὐτὸ ἔχει τὴν αἰτία τοῦ ὅχι τόσο σταθερό, τὸ κλονούμερο, τὸ δισταχτικὸ πολλές φορές κι ἀόριστο καὶ μισομασημένο τῆς κριτικῆς του. Ἡ κριτικὴ του—γιὰ νὰ κρίσω ἀπ' αὐτὴ—ὅπως κἄνε παρουσιάζεται στὸ Β' τόμο τῶν «Γραμμάτων» του καὶ στὰ σκόρπια στερνὰ ἄρθρα ποὺ ἔχω μπροστά μου, εἶναι πρὶν ὅλα πολὺ ἐρη καὶ λόγια παρὰ καθαυτὸ κριτικὴ καὶ μοῦ φαίνεται πῶς δὲν τῆς κἄνω μέγα ἄδικο ἂν πῶ πῶς γίνεται συχνὰ ἐπιφυλλιδιογραφία περσότερο. Τὸ μεγαλύτερο προτέρημα τῆς εἶναι ἡ καθαρότητα στὴ φράση καὶ, σὰ στοχαστεῖ κανεὶς τὸ ἀμόρφωτο ἀκόμα τῆς γλώσσας μας, τὸ ἀριστοτεχνικὸ μπορεῖ νὰ πεῖ στὸ μεταχειρίσματος τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ ὁμαλότητά κ' ἡ φυσικότητά τὸ πρὸς συχνὸ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ λόγου τοῦ Παλαμά, ποὺ θάξιζε τὴ μίμησιν περσότερο ἀπὸ τὴ μίμησιν τοῦ στίχου του, ποὺ εἶναι πρὸς δυναμωμένη. Καὶ γιὰ νὰ γυρίσω στὴν οὐσία, καθάλλο παρὰ νὰ θέλω νὰ ὑποτιμῇσω τὴν πολυμάθεια στὴν κριτικὴ ἐργασία. Δὲ θέλω νὰ πῶ ἀκόμα πῶς ὁ κριτικὸς τῶν «Γραμμάτων» δὲ φτάνει πολλές φορές σὲ παρτήρητες ὁρθές, δὲ λέει γνώμες σοβαρές σὰν ἔχει μὰ

λιστα γιὰ θέμα τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας, δὲν ἐννοῶ πῶς ἀπ' τὸ στοχασμὸ του λείπει ὁλότελκς βελήτητα, λεπτότητα, ὅπως λ. χ. στὴν Τρελλὴ Μητέρα, μὰ μὲ ὅλα αὐτὰ περσότερο χαρακτηριστικὸ τῆς κριτικῆς του εἶναι πῶς τῆς ἀρέσει νὰ πετάει καλύτερα ὁλόγουρα στὰ πράγματα παρὰ νὰ προσπαθεῖ νὰ μπαίνει μέσα σ' αὐτά. Ἐνὰ ἀκόμα ἀπ' τὰ ἐλαττώματά τῆς μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι τὸ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ χάσει εὐκολὰ ἀπὸ μπρὸς τῆς τὸν ποιητὴ Παλαμά καὶ συχνότερα ἀπὸ τὴν θέλαμε μᾶς κἄνει νὰ ὑποφιαζόμεστε ἀποπλῶ ἀπ' τὶς γραμμές τῆς ἑνὸς ποιητῆ ποὺ μεταχειρίζεται τὴν κριτικὴ του πρὸς πολὺ γιὰ ὅπλο καὶ στήριγμα τῆς ἀτομικῆς δημιουργίας του, παρὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὴν ἰδέα ποὺ ἔχει γενικὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν τέχνη. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲ θὰ μᾶς πείραζε τόσο πολὺ, ἂν πράγματι ἔβγαине μιὰ καθρότερη φιλοσοφικὴ σκέψη κ' αἰσθητικὴ ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ κριτικοῦ. Γιὰ νὰ μὴν κατηγορεθῶ πῶς μιλῶ ἀόριστα, θὰ φέρω ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὶς στιγμὲς ποὺ ἡ κριτικὴ τοῦ Παλαμά θέλει νὰ ντῆκερῃ γενικότερα τὸ φαινόμενο τῆς τέχνης. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ μελέτη του γιὰ τὴν ποίησιν στὸν περσασμένο αἰῶνα. Μοῦ φαίνεται πῶς σ' αὐτὴ μᾶς δίνεται νὰ ἔχτιμή-

— Τί ; τὴν ρώτησα περίεργη.

— Νῶρθω κι αὐριο ;

— Ἄντε σὺ καλὸ, ἀκουσα τὴν φωνὴ τοῦ παραστάτη. Κιόρτα, δὲν ξέρεις τοῦ λόγου σου τί λογὴς γιὰ εἶναι αὐτὴ ; εἶναι ἄξια νὰ σηκώσει σπῆτι στὴ ράχη της καὶ ἅμα τὸ ζαλωθεῖ περπατᾷ ὄρες δόλκερες ; ἔπειτα ἂν ξανάρθει καναδυ φορὲς, δὲν θὰ φᾶς τοῦ λόγου σου ρόδι...

— Ἄδιόφορον ; ἀφοῦ κρατοῦσα ἓνα, ποὺ ἄξιζε τόσον κόπον καὶ γρατζουνίσματα.

Πάτρα.

ΛΟΥΚΙΑ ΤΑΚΗ ΔΙΑΔΙΟΥ

Ἡ Κοινή Γνώμη

ΑΠΟ ΤΟ Α. ΝΤΙΝΙ

Ἀγαπητέ Νουμά,

Τὸ τελευταῖο Σάββατο 30 τοῦ Γενάρη, μέρα τῶν τριῶν Ἱερarchῶν, δόθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ Ἀρρεναγωγείου ἡ ἐορτὴ τῶν Σκολεῶν ἀκατὰ τὰ παρῶθεν εἰθισμένα, ὅπως ἔλεγε καὶ ἡ ἀγγελία.

Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα ὁ Σχολάρχης κ. Πέτρος Σερραφεινολόγους ὕστερ' ἀπὸ τὴν τελετὴ ἔβγαλε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας. Ὁ πανηγυρικὸς αὐτὸς τῆς ἡμέρας βᾶσταζε, μὲ συμπάθιο, δύο ὥρες καὶ ἓνα τέταρτο. Μάλ' στα, κίριε, δύο ὥρες καὶ ἓνα τέταρτο. Καὶ τί νομίζετε πὼς μᾶς εἶπε στὸ διάστημα αὐτό ; Τὸ δασκαλάκι μας κατέδασε ἀπὸ τὰ ράφια τὰ σκονισμένα τὰ βιβλία, τὰ ἀνοίξε, πῆρε λίγο Σωκράτη, λίγο Πλάτωνα, λίγο Ἀναξαγόρα, λίγο ἀπὸ τὸν ἕνα, λίγο ἀπὸ τὸν ἄλλο, τᾶκανε ὅλα μιά ρούσικη σαλάτα καὶ μᾶς παρουσίασε ἓναν «πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας». Μᾶς μίλησε γιὰ τὴν «δόξαν τῶν προγόνων μας», γιὰ τὸν «πυρσὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος» καὶ γιὰ τὴν «ἀθάνατον παιδείαν καὶ γλώσσαν αὐτῶν». Μάλιστα τὸ τελευτῶν αὐτὸ τὸ εἶπε δυό-τρεις φορὲς κατὰ σειρά, σὰ νᾶθελε νὰ μᾶς πεῖ καὶ καλὰ πὼς καὶ ἡ γλώσσα ποὺ μιλοῦσε τὴν ὥρα ἐκείνη, εἴτανε ἡ ἴδια μὲ τῶν προγόνων μας (καημένη Δημοστένη, ποὺ εἴσουνα νὰ τραβήξεις τὰ μαλλιά σου). Τὸ δασκαλάκι μας φαίνεται πὼς ᾔθελε νὰ μᾶς δείξει τὴν κλασικομάθειά του, γιὰτί οὔτε καταδέχτηκε νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τίποτα νεώτερο. Καὶ τὸ τόνιζω αὐτὸ ἰδιαιτέρως, ὅτι

σομε περισσότερο τὴν πολυγωνοσίαν τοῦ κριτικοῦ παρὰ τὴν κριτικὴν του δύναμιν. Πολλὰ πράγματα, πολλὰ φαινόμενα γνωρίζει, πολλοὺς ποιητὰς ἀκόμα μπορεῖ καὶ τοὺς χαρακτηρίζει σύντομα κ' ἴσως καὶ μερικὸς ὀρθά, ὥστόσο ἡ βαθύτερη οὐσία τῶν φαινομένων μένει ἀπιαστή, μένει ἀγγιχτὴ σχεδόν. Πολλὰ καὶ διάφορα πνευματικὰ ρεύματα, ποὺ γεννήθηκαν καὶ σταυρώθηκαν τὸν περασμένο αἰῶνα, βλέπομε νὰ σημαδεύονται, μὰ ἡ ἐξηγήσή τους, ὁ βαθύτερος σύνδεσμος ἀνάμεσά τους ξεφύγει δόλοτελως τὸν κριτικόν. Μὴ νομίζει κανεὶς πὼς μ' ἐνοχλεῖ τόσο ἡ δόλο-τελα ἰδεολογικὴ παράταξή τους, ὅσο κ' ἡ ἑλλειψὴ κάθε προσπάθειας τοῦ κριτικοῦ νὰ δεῖ, ἔστω καὶ μὲ ὀλότελα ἰδεολογικὴ ἀπὸψη, βαθύτερα ἀπὸ τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ξηγήσει. Φαίνεται πὼς ὑποψιάζεται κάτι, μὰ οὔτε παστικίζει πέρα ἀπὸ τὴν ὑποψία. Γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ καλύτερα, θὰ τὸν ἀρίσω νὰ μιλήσει μόνος του : «Γιατί εἶ, τι λέγεται κλασσικισμός καὶ ρωμαντισμός καὶ πραγματισμός καὶ μυστικισμός καὶ συμβολισμός καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, δὲν εἶναι βέβαια παραξενιὲς τοῦ δεῖνα καὶ τοῦ τάδε, δὲν εἶναι ἀξήγητα καμώματα τῆς δεῖνα σχολῆς ; ἡ ἀποκλειστικὰ σημάδια τῆς ζωῆς ὀρισμένης φυλῆς. Εἶναι ἀναγκαῖα φαινόμενα, πνευματικὰ μετέωρα, νό-

μίλησε δύο ὥρες καὶ ἓνα τέταρτο γιὰ τοὺς προγόνους μας, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτα νεώτερο. Πὼς ἄλλως θὰ μπορούσε νὰ ξιππάσει τὸ «νοῦμον κοινόν» ;

Δὲν ξέρω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἂν πρέπει κανεὶς νὰ κλαίει ἢ νὰ γελά μετὰ τὴν κατάστασιν αὐτή. Ἡ Βουργαρία χωρὶς προγόνους, χωρὶς «πυρσὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος» καὶ τ' ἄλλα κολοκύθια, εἶναι σήμερα Βουργαρία καὶ τρίζει τὰ δόντια τῆς Τουρκίας. Μάλιστα αὐτὲς τίς μέρες, ποὺ ἔβγαλε ὁ δασκαλάκης «τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας του», οἱ Βουργαροὶ, οἱ χτεσινὸι καρβουνιάρηδες, ἔκαναν γραφτὰ αἰτήματα στὴν Τουρκίαν γιὰ τοὺς θυμωμένους τοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ αὐτὴ ὅχι μόνον τὰ δέχτηκε, ἀλλὰ τοὺς ἔκανε καὶ ἓνα τεμνὴ. Σὰς βάζω ἔτσι ἐπίτηδες τὴν χρονολογίαν γιὰ νὰ δῆτε τὴν ἀντίθεσιν : τί κάνουν ἡμεῖς καὶ τί κάνουν αὐτοὶ. Βρὲ δασκαλάκια, δὲν τὸ καταλάβετε ἀκόμα πὼς οἱ προγόνοι μας, ὁ πολιτισμός τους, ἡ γλώσσα τους, εἶναι μιὰ ψυχὴ ποὺ πέρασε καὶ δὲν ξαναγυρίζει πιά ; Δὲν τὸ καταλάβετε ἀκόμα πὼς εἶναι μιὰ ζωὴ ποὺ ἔζησε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξαναζήσει ἄλλη φορὰ ; Δὲν ἀφήνετε ἡτυχα τὰ μάχμαρα καὶ τὰ χερσὶ ἐλεῖ ποὺ εἶναι καὶ δὲν αὐτίζετε τὰ χαλκία μας, ποὺ γεννήκαμε τὸ ρεντίκουλο τοῦ κόσμου ; Νά, ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῆς προγονομανίας 80 τόσα χρόνια, νὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματά της. Ὅπου νὰ γυρίσεις νὰ δεῖς, σαπίλα καὶ ρέπιο. Ἐνα γέλοιο, ἓνα παράλασμα, ἓνα ψέμα, ἓνα κλάμα, ἓνα Βασίλειο, ποὺ λέει κι ὁ Παλαμάς. Καὶ τὸ κκοῖ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερο ποὺ βλέπει κανεὶς πὼς εἴμαστε ἀδιόρθωτοι, πὼς δὲν καταλάβαμε τὰ σφαλμάτα μας.

Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα καὶ αὐτό : Ἐνας μικρὸς μαθητὴς βγήκε καὶ μᾶς εἶπε ἓνα λόγο. Τοῦ γέμοσε τὸ καημένο τὸ στοματάκι του μ' ἓνα σωρὸ ἀπὸ «τὴν τῶν προγόνων μας γλώτταν», «θύρκαθεν» καὶ τὰ ρέστα. Ποιὸς ξέρει, τί ἀμυχτρία νᾶχει κἄνει στὴ ζωὴ του καὶ τὸ παιδί αὐτό. Τὰ ἄλλα τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ψάλλαν καλὰ-καλὰ τὸ «Αἰωνία καὶ ἡ μνήμη» καὶ πῆγαν ὕστερα μέσα στὰ τάξεις νὰ κοιμηθοῦνε. Νὰ αἰστανθοῦνε κομματὶ ζωὴ, νὰ μυρίσει λίγο κορφοβοῦνι μὲ κανένα δημοτικὸ τραγούδι, μὲ λίγο Σολωμό, λίγο Βιλαχωρίτη, τίποτα. Τί γυρεύει ἡ ὁμορφὴ καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Δασκάλου, τοῦ Μπόα. Ἐκείνη τὴν ὥρα ποὺ εἴτανε σκυμένος στὴν ἔδρα ἀπάνω καὶ μιλοῦσε, ἔτσι μοῦ φάνηκε μὲ τὸ κατακίτρινο πρόσωπο καὶ τὸ ἀστενικὸ σῶμα του, σὰ νὰ συμβόλιζε τὸ κατακαημένο τὸ

μὲν ἀποτελέσματά, πλημμύρες, ἀνεμοὶ καὶ χειμῶνες καὶ καλοκαιριές, ποὺ ξαφνικὰ ἢ ἀγχαλινὰ ξεπύνη καὶ περνοῦνε καὶ δειχνοῦνται μὲ τὴ σειρά, παντοῦ ὅπου τὸ πνεῦμα ὑπάρχει¹⁾. Ὁ κριτικὸς τὰ ὑποψιάζεται καλὰ, μὰ ἡ κριτικὴ του ἐξοφλεῖ μονάχα μὲ τὴν ὑποψία. Ἀντὶ νὰ πιχειρήσει νὰ ξηγήσει τὸ φαινόμενο τῶν ποιητικῶν ρευμάτων καὶ σχολῶν καὶ ποιητῶν κτλ. σὰν κίττι ἀνχαλῖο, κελὼς λέει, περιορίζεται στὸ νὰ ἐπισκοπῇ καὶ νὰ μνημονέψῃ μόνον τίς διαφορὰς σχολῆς καὶ τίς πρωτοπικότητες στὶς διαφορὰς φυλὰς καὶ χώρες. Τὸ λέω πάλι πὼς τιμῶ τὴν ἀπέραντη ἐχτασὴ τῆς γνωριμίας τοῦ κριτικοῦ μὲ τόσοις ποιητὰς καὶ τόσοις ποιήματά, μὰ δὲν μπορῶ νὰ κούψω κιόλα πὼς πρῶτα ἀπαιτούμενο μίᾶς σοβαρῆς κριτικῆς θὰ εἴταν ἡ βαθύτερη ἐρευνα κ' ἡ ἐξήγησις κ' ἡ ἐχτίμησις τῶν πρκαμάτων ποὺ μᾶς ἀναφέρνει. Ἀλλοίτινα δὲν ξεπερνᾷ τὰ σύνορα τῆς ἐπιφυλλιδιογραφίας. Δὲν ὑποτιμῶ πάλι τὴν ἀξία τῆς τελευταίας, οὔτε λέω πὼς στὰ πρῶτα πνευματικὰ μας μπουσουλισμάτα θᾶταν δυνατὸ κ' ἡ κριτικὴ μας νὰ ξεβγεῖ περισσότερο πέρα ἀπὸ τὸ χρονολογικὸ μνημόνευμα, πέρα ἀπὸ τὸ

1) Κωστῆ Παλαμά : Γράμματα, Τόμος Β'. Σελ. 13, 14.

ἔθνος τῶν 80 χρόνων καὶ ἄθελαν μοῦ ᾔρθε στὸ νοῦ μου ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ν. Χιτζηδάκη «Στὴν Ἑλλάδα τὴ νέα» ὁ στίχος

Μὴν κουμπᾶς ὠχρὴ μὲ στενγκμούς
στὰ σπασμένα μάχμαρα τ' ἀρχαία,
ζήτησε αἷμα, σφιγγὸς καὶ παλμούς
στὴ ζωὴ τὴν τωρινὴ τὴ νέα.

Ἀπαράιτητο νὰ σὰς πῶ κι αὐτό : «Ὅτι ὁ λόγος τοῦ κ. Διευθυντοῦ ἔληξε μέσῳ τῶν χειροκροτημάτων τοῦ νοήμονος κοινού».

Ἀντίνι (Μικρασίας) 5 τοῦ Φλεβάρη 1910.

Δικός σου

ΕΝΑΣ

Ο ΣΚΙΠΗΣ ΣΤΟ ΚΑΙΡΟ

Ἀγαπητέ μου Νουμά,

Καθὼς θὰ ξέρεις, ὁ κελὸς μας Σκίπης βρίσκεται πρὸ κάμποσες μέρες στὸ Κέιρο. Οἱ ἐφημερίδες μας, ὅπως πάντα, τὴ δουλίτσα τους ; ἄλλες τοῦ ρηχτήκανε, πλάγια νὰ ποῦμε, μὲ τὸ συνειθισμένο κουτοπόνηρο τρόπο τους, ἄλλες βουβαθήκανε κυριολεκτικῶς, καὶ μιὰ, ὁ «Βότπορος», ἔγραψε πολλὰς φῶρες κελὰ λόγια. Φτάνει ποὺ οἱ Γαλλικὲς μᾶς... συστήσανε τὸ Σκίπη. Μιὰ προπᾶντων, ἡ «Progrès», ἔγραψε, ἀναγγέλοντας τὴ διάλεξιν ποὺ θᾶκανε στὸν ἐδῶ «Καλλιτεχνικὸ Σύνδεσμος» ὕστερ' ἀπὸ πρόσκλησιν δικήν του, αὐτὰ τὰ ὁμορρα λόγια : «Mr Skipis est un des meilleurs poètes de Grèce contemporaine. Il fait partie de cette pléiade d' écrivains hellènes, qui ont rompu avec les traditions de flâte imitation en vigneure dans la littérature hellénique, qu'ils ont ramenée à sa source naturelle : La langue Populaire».

Τὴν περατμένη Περικτεὺς στὶς 9 1)2 τὸ βράδι, στὸ Ἑλληνικὸ Κέντρο, θὰ μιλοῦσε ὁ κ. Σκίπης. Διέλεξιν καὶ αὐτὸ δὲν ἔκαμε, γιὰτί προτίμησε ν' ἀπαγγεῖλαι μερικὰ ποιήματα ἀπὸ κάθε βιβλίου του καὶ ἔτσι νὰ δείξει καὶ τὸ ἔργο του καὶ τὸ μεγαλύτερο τῆς γλώσσας ἐκείνης, γιὰ τὴν ὁποία ὅλοι μας, μικροὶ μεγάλοι, δουλεύουμε ὅσο μπορούμε.

Ὅταν σχεδὸν γέμισε ἡ αἴθουσα, ἐνέθηκε στὴν ἔδρα καὶ ἄρχισε ὁ γλυκόλαλος ποιητὴς ν' ἀπαγγέλλη κομμάτια, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ «Juvenilia» γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸν «Ἀπέθαντο».

Περὶ τὸ νὰ σὰς πῶ τὴν ἐντύπωσιν ποὺ κάμνε :

ἀπᾶνθισαν καὶ τὸ κρέμασμα ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἄλλων ; δηλαδὴ ἡ πρότεσή μου δὲν εἶναι νὰ καταδικάσω, ἀλλὰ νὰ χαρᾶχτηρίσω.

Ἀφίνοντας γιὰ πρκακτῶ, ὅπου θὰ μπορούν νὰ νοηθοῦν καλύτερες, δυὸ λόγια λίγα, μικρότερες γιὰ ἓνα δυὸ ἄλλα σημεία τῆς κριτικῆς τοῦ Παλαμά, θέλω νὰ θυμηθῶ ἐδῶ τὸ χαρᾶχτηρισμὸν ποὺ τῆς ἔκαμε ὁ μακκρίτης ὁ Καμπύτης, λέγοντας πὼς τῆς λείπει ἡ πίστις ἢ πεποίθησις, δὲν τὸ θυμοῦμαι. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας δηλαδὴ πὼς ἀπὸ τὸν κριτικὸ Παλαμά λείπει κατιτίς πρρόμιον μ' ἐκεῖνο, ποὺ στὸ γλωσσικὸ ἀγῶνα τὸν ἀνεβάζει σὲ ἥρωα. Καὶ λείποντας αὐτό, ἡ σκέψιν του ξεσέρνει κάπως στὸν ἐκλεκτικισμό καὶ λείποντας ἀκόμα ἓνας σταθερότερος γνώμονας στὴν αἰσθητικὴν του ἐχτίμησιν, τὸν κάνει νὰ γλυστράει στὸ εὐκολὸ ξάφνισμα ἀπὸ τὸν κάθε λογῆς ἐφήμερο ἰσμό, πολλὰς φορὲς ἀκόμα κι ἀπὸ τὴ μετριότητά, στὸ σύγχυσμα κάποτε τοῦ γνήσιου μὲ τὸ ἀπατηλόν, τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ μὲ τὸ γικλιστερό καὶ φουσκωμένο. Μοῦ φτάνει γιὰ τοῦτα νὰ θυμῶσω ἓνα τελευταῖον σημείωμά του γιὰ κάποιον ξένο ποιητὴν ποὺ ᾔρθε στὴν Ἀθήναι). Ὁ

1) Κωστῆ Παλαμάς : Ὁ ποιητὴς René Ar-cos. «Νουμάς» ἀριθ. 362.

ἡ φλογερὴ ποίησή του, ἡ καλλιτεχνική του φυσι-
γνωμία, ἡ ἐπιβλητικὴ του φωνή, ὅλο ἐκεῖνο ἐπιτέ-
λους τὸ κατὰ πῶς χαρκτηρίζει ἕνα ἀληθινὸ
Ποιητὴ, ποὺ ζεῖ καὶ ἐργάζεται καὶ παλεύει γιὰ μιὰ
εὐγενικὰ Ἰδέα καὶ γιὰ τὴν πραγματοποίηση κα-
ποίων ὀνειρεμένων ἰδανικῶν.

Ὁ κόσμος ἐνθουσιάστηκε, ἀναγκαστήκανε καὶ
ὅσοι ἦρθαν προκταλημένοι νὰ τονε χειροκροτήσουνε
καὶ στὸ τέλος νὰ τονε συχαροῦνε εἰλικρινά !!

Μάλιστα ἕνας, ποὺ θέλει νὰ περνεῖ γιὰ λόγιος
καὶ ποὺ κάθισε στὴ μέση μετὰ πόζα Δεσπότη, ἔτρεξε
δὲ βιάστηκε καὶ φώναξε ἐνθουσιασμένα : «Εὖγε τῇ
ἀπαγγελίᾳ !» γιὰτὶ δὲ θὰ μπορούσε ὁ καφερός νὰ
φωνάξει «Εὖγε τῇ Γλώττῃ» !!

Ὅσο γιὰ μένα, ἐν μπορούσα νὰ κρύψω τὴ
χαρὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό μου. Μοῦ ἐρχότανε ἔτσι
νὰ τρέξω, νὰ τὸν ἀγκαλιάσω, νὰ τὸ φιλήσω τὸ
καλὸ παιδί, ποὺ μετὰ τόσο ὁμορφὰ λόγια καὶ τόσο ἀ-
ψηλὰ νοήματα μᾶς θύμιζε τὴ Γλυκεῖα Πατρίδα,
μᾶς ἔκαμε νὰ κλάψουμε στὸ ἄκουσμα, στὸ πύρινο
κῆρυγμα τῆς μελλούμενης Δόξας τῆς Ρωμισσύνης !
ὦ ! τὸν εὐγνωμονοῦμε τὸν Ποιητὴ ! Ἀνποτε, σὰν
κι αὐτὸν κι ἄλλοι διαλεχτοὶ τῆς Ἰδέας κάπου
κάπου νὰ μᾶς φέρνανε στὴν ἄχαρη ξενιτιά μας
λίγη χαρὰ, λίγη παρηγοριά καὶ λίγη ἐλπίδα γιὰ
τὸ ζωντανεῖα τῶν ἰδανικῶν μας.

Τιμὴ στὸν ἴδιον, τιμὴ σὲ σὲς, τιμὴ σὲ μᾶς ὅλους
μας ἐπιτέλους, ποὺ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τίς τάξεις μας
βγαίνουνε τέτοια βλαστάρια, ἄξια νὰ θρέψουν τὴν
Ἰδέα καὶ νὰ φέρουν τοὺς ὀνειρεμένους καρπούς, γιὰ
τοὺς ὁποίους χρόνια καὶ χρόνια τόσα ἀληθινὰ τα-
λέντα καὶ τόσο μεγάλοι πατριῶτες δουλεύουν, κο-
πιάζουν καὶ θυσιάζουν κάθε χαρὰ καὶ εὐτυχία τους.

ΚάIRO, 7 τοῦ Φλεβάρη 1910.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

ΤΑ ΣΑΒΑΤΟΒΡΑΔΑ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ,

Τὸ περασμένο Σαβατόβραδο ὁ φίλος Κωστής
Χαριτάκης μᾶς ἀπάγγειλε τοὺς «Σκοπούς» του—
μιὰ σειρά λυρικά τραγούδια ἀφιερωμένα στὸν κ.
Κωστὴ Παλαμᾶ. Τὰ «Χαλασμένα μοναστήρια» ποὺ
δημοσιεύουμε ὧς εἶναι τὸ τρίτο τραγούδι τῆς σειράς:

νοὺς τοῦ κριτικοῦ τῶν «Γραμμάτων» ἀνοιγμένοι
πραγματικὴ σὲ πολυποικίλες ἐντύψεις καὶ σὲ πλα-
τιοὺς ὀρίζοντες, βρεσκέται ἀπ' ἄλλο μέρος πρῶτο
μὲς στὸ ἀγκαλιάζει δίχως ξεδιαλεγμὸ καὶ δίχως
μιὰ κριτικότερη προσπάθεια ὑποταγῆς τοῦ καθεστὸς
ποὺ δέχεται σὲ μιὰ δική του ἀτομικότερη κεντρικὴ
ἰδέα. Ἔτσι ὁ ἴδιος κριτικὸς, ποὺ σὲ μιὰ στιγμή
τῶν γραμμάτων μας πῶς νηπιακὴ ἔγινε ὁ πρῶτος
ὑποκινητὴς μιᾶς σοβαρότερης πνευματικῆς προσπά-
θειας, σήμερα κιντύνει νὰ φτάσει στὸ ἀντίθετο
ἀποτέλεσμα, νὰ βοηθήσει δηλ. τὴν ἐπιπολαιότητα,
τὴν ἀκρίβεια, τὴν σύγχυση στὴν ἀντίληψη τῆς τέ-
χνης σὲ μιὰ σειρά, ποὺ ἔχει μονάχο πασκιμα καὶ ἰ-
δανικὸ τὸ συγχυσμένο παραμύθιο, τὴ μεγαλό-
φρωντὴ ἐπίδειξη καὶ τὸ σάλαγο τῆς ὥρας· ὁ ποιη-
τῆς, ποὺ μετὰ τὴν ὁρμή του γιὰ ἰεὰ ἰδανικὰ τέχνη:
ἐδῶ καὶ δυὸ δεκαετηρίδες γίνονταν ὁ ξυπνητὴς μιᾶς
γενιᾶς σεμνῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων, σήμερα ἀπὸ
τὸν ὑπερβολικὸ τοῦ ζήλου καταντᾷ ὁ ὁδηγὸς μιᾶς ἀ-
ξιοθρήνητης φάλαγγος ποετᾶστρον, δυστυχῶς ὅχι
μονάχα μετὰ τὸ παράδειγμα, ποὺ τοὺς γίνεται μετὰ
ἔργα γεννημένα σὲ στιγμὲς ἀδυναμίας, μὰ καὶ μετὰ
τὴν κριτικὴ ἐπιδοκιμασία ἀνοσιῶν, ποὺ μόνο τὴ
θλίψη ἢ τὸ γέλοιο ἔπρεπε νὰ κινήσουν στὸν ποιητὴ

ΛΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΔΡΑΧΜΑΙ 1,000,000 ΚΕΡΑΗ

Καθ' ἐκάστην κλήρωσιν ἐκδίδονται 100,000 γραμμάτια ἀξίας . . . 400,000 παρέχοντα
κέρδη εἰς 2,290 γραμμάτια ἀξίας, δραχ. 200,000. Διὰ τὴν κλήρωσιν τῆς 28 Φεβρουαρίου 1910 ἐξεδó-
θησαν ὑπ' αὐξοντα ἀριθμ. 1 25,000 ΑΚΕΡΑΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ παρέχοντα συμμετοχὴν εἰς ἀκέραιον τὸ
κέρδος τιμώμενα ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΔΡΑΧΜΩΝ καὶ ὑπ' αὐξοντα 25,001, 100,000. ΤΕΤΑΡΤΑ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΙΟΥ τιμώμενα ΜΙΑΣ ΔΡΑΧΜΗΣ καὶ παρέχοντα συμμετοχὴν εἰς τὸ τέταρτον τοῦ κέρδους.

Κέρδη ἐκάστης κληρώσεως

1	εἰς	80,000	80,000
1	εἰς	20,000	20,000
2	ἀπὸ	2,500	5,000
6	ἀπὸ	1,000	6,000
15	ἀπὸ	400	6,000
25	ἀπὸ	200	5,000
1950	ἀπὸ	40	78,000
2000			200,000

Ἡ πρώτη κλήρωσις γενήσεται τῇ 28 Φεβρουαρίου (13 Μαρτίου), 1910, ἡ δευτέρα τῇ 25 Ἀπρι-
λίου (3 Μαΐου) 1910, ἡ τρίτη τῇ 27 Ἰουνίου (10 Ἰουλίου) 1910, ἡ τετάρτη τῇ 31 8)βρίου 1910 καὶ
ἡ πέμπτη τῇ 31 Δ)βρίου 1910 (31 Ἰανουαρίου 1911).

Διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ἢ ζήτησιν γραμματίων ἀπευθυντέον εἰς τὸ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΛΑΧΕΙΟΥ ΤΟΥ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ, Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, εἰς Ἀθήνας.

Ὁ διευθύνων τμηματάρχης
Γ. ΚΟΦΙΝΑΣ

ΧΑΛΑΣΜΕΝΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Κάταστρο πάλι ἀνέβηκε ψηλὰ
σιγὰ σιγὰ σὰν Ἔγνοια τὸ φεγγάρι
κι ἀσημοχύνεται ἡμερὰ
στὰ δρόμα κυπαρίσσια τὰ μυριόχρονα
καὶ κάτω κάτω, χαμηλά,
στὸ μυρισμένο τοπεινὸ θυμάρει.

Κ' εἶναι τριγύρω πάλι τὰ χαλάσματα
κ' ἔρημες ἐκκλησιᾶς χωρὶς καμπάνες
κ' εἶναι τριγύρω πάλι τὰ χαλάσματα.

Καὶ τρέχει ἀκόμα ἀργυρῶπὸ τ' ὄρειο τ' ἄγισμα
κ' ἕνα πολὺ στεφάνι, μυρτοστεφανο,
τὴ ραγισμένη ἀλόποδα στολίζει ἀνέγνωστο
ποὺ στεριωμένη ἀράχνη τὸ συγκράτησε.

Καὶ μαντεντὴ μὴ μυρουδιά τοῦ κερολίβανου
σκορπιέται γύρω γύρω στὰ χαλάσματα
στὰ δρόμα κυπαρίσσια, στὰ χαμόκλαδα.

τοῦ «Παχυγυριῦ τῆς Κακάδας».

Κ' ἐδῶ εἶναι ἡ διαφορά τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἐλευ-
τερων πολιορκημένων», ποὺ δὲν τὴν ἀνάφερα οὔτε
τυχαία, οὔτε μετὰ κεντρικὴν στὸ περασμένο ση-
μειῖο μου, καθὼς καὶ δὲν ὑπαινίχθηκα τίποτε
νεανικὰ κρούσματα ἀκίρων παραλληλισμῶν, ὅπως
φαντάστηκε ὁ κ. Π. Φλ., μὰ λόγια κάποιων πολὺ
σοβαρότερων, καὶ τόκαμα γιὰτὶ ἴσα ἴσα ἡ μεγάλη
σοβαρότητα ἐκείνων ποὺ τὰ εἶπαν γίνεται κίνδυνος
στὸ νὰ συγχύζονται τὰ σύνορα τῆς τέχνης στὰ ἀνο-
ρίματα ἀκόμα νεαρὰ μυαλά. Ὅσο κι ἂν ἀναγνώ-
ρισα παραπάνω τὴ δράση τῆς προσωπικότητος τοῦ
Παλαμᾶ σὲ μιὰ ἐποχὴ ὀρισμένη ἀνώτερη παρότι
στάθηκε ἡ δράση τοῦ Σολωμοῦ στὴ δική του, ὅμως
ἡ καθαρὴ ποιητικὴ σημασία κ' ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία
γιὰ τοὺς νεαροὺς ποιητὲς τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ
τοῦ «Δωδεκάλογου» δὲ δέχεται οὔτε μακρινὴ σύγ-
κριση μετὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἐ-
λευτερων πολιορκημένων». Δὲν εἴμ' ἐκεῖνος ποὺ θὰ
κῆρυττε, ὅπως ἄλλοι, τὸ κόλλημα στὸ Σολωμὸ καὶ
τὸ γύρισμα πάντα στὸν ἥλιο του, δὲν εἴμ' ἀκόμα
ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει κάπια ἀντιλογία σὲ μερικὰ ση-
μεῖα τῶν σιλλερικῶν αἰσθητικῶν στοχασμῶν τοῦ
ποιητῆ τῶν «Ἐλευτερων πολιορκημένων», ὅμως τὸ

ὦ νύχτα ! Ἐσὺ μοῦ τῶμαθες τὰ στόχαστο μεθῆσι,
ποὺ ὅλα μοῦ βόγγυν σὰν παλιοὶ σκοποὶ τέλεια σβυ-
σμένοι,
σ' ἄγνοια χεῖλια ποὺ κλείσαν νὰ μὴν τοὺς ποῦν ποτέ.

Τὸ περασμένο Σαβατόβραδο τίμησε καὶ στόλισε
τὴ συντροφιά μας καὶ ἡ κυρία Ε. Ἐλευθεριάδη, ἡ
φαντατικὴ δημοτικίστρα τῆς Σμύρνης.

ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. ΜΟΥΡΕΛΟΥ : «ΚΡΗΤΙΚΗ ΣΤΟΑ» τόμος Β'
1909. Ἡράκλειον Κρήτης. Ὅποιος ξεφυλλίσει τὴν «Κρη-
τικὴ Στοά» δὲν μπορεῖ πρὶν νὰ τὸ μολογήσῃ πὺς ἀπ'
ὅλα τὰ ἡμερολόγια, φιλολογικὰ καὶ ἐθνικὰ, ποὺ βγήκανε
φέτος τὰ πρῶτα τάχει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μουρέλου. Ἀν
μπορούσαμε ὧς νὰ τυπώσουμε μόνο τὰ περιεχόμενά του δὲ
τὰ εἶταν ἀνάγκη νὰ πούμε ἄλλα παῖνιματα γι' αὐτό.
Τόσο διαλεχτὰ καὶ τόσο ἀξιοδιάβιστα εἶναι σκεδὸν ὅλα.
Μιὰ μελέτη μάλιστα τοῦ κ. Χατζηδάκη γιὰ τοὺς Κρητι-
κοὺς χρόνους μᾶς ἔκαμε ξεχωριστὴ ἐντύπωση καὶ ἂ δὲν εἴ-

συντρίμι αὐτοῦ ἔργου περσότερο πρὶν ἔργο τοῦ
ποιητῆ τοῦ «Λάμπρου» ἀπομένει γιὰ τὴ γλώσσα
μας ὅχι βέβαια ἡ αἰώνια ποιητικὴ πηγή, μὰ
ἡ ἀσύγκριτα ἀνώτερος ποιητικὸς καρπός, ὅπως
καὶ τὰ «Προλεγόμενα» τῆς πρώτης ἐκδόσεως του
εἶναι ἴσχυρι τὴν ὥρα γιὰ τὰ γράμματα μας τὸ μόνο
φωτίνον σημεῖο ἀριστερῆς κριτικῆς μελέτης. Μὲ ὅλη
τὴ διαφωνία μᾶς σὲ πολλὰς μεριὰς τοῦ περιεχομένου
τῆς — καὶ θάταν ἀφύσικο τὸ νὰ γυρέψῃ κανένας ἀπ'
τὸν Πολυλὰ νὰ εἴχῃ ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια πρὶν
τίς σημερινὲς ἰδέες — τὸ ἄρτιο τῆς σκέψης, τὸ στα-
θερὸ καὶ ἀριστοτεχνικὸ τῆς διατύπωσης τῆς μᾶς κινεῖ
τὸ θαυμασμό. Τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὴν ποίηση τοῦ Σο-
λωμοῦ. Ἡ βαθύτερη αἰσθησις κ' ἐκφραστὴ τοῦ ἀν-
θρώπου, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο ἀπαιτούμενο γιὰ τὴν
ποίησιν, ἡ δύναμις κ' ἡ καθαρότης τῆς ἰδέας, τὸ
πλαστικὸ καὶ πλέριο τῆς μορφῆς, τὸ κάλλος τῆς
ἐκφράσεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ εἶναι τὰ ὑπέρτατα χαρ-
κτηριστικὰ τῆς. Θάβγαίνα ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ σκο-
ποῦ μου καὶ τῆς δυνάμεώς μου, ἂν ἤθελα νὰ κάμω
ἐδῶ μελέτη καὶ ἀνάλυση τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Σολω-
μοῦ. Ὅμως γιὰ νὰ νοηθῶ καλύτερα στὰ παρακάτω,
ἂς μοῦ συχαροῦναι νὰ δώσω ἐδῶ μερικὰ δείγματα ἀπ'
τὴν ποίηση τοῦ μοναχοῦ ἀνώτερου ποιητῆ μας, δι-
κιολογώντας μετὰ παραδείγματα ἔτσι καὶ τὸ χαρακτη-
ρισμὸ ποὺ τῆς ἔκαμα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ